

КЫРГ
4(03)
С~20

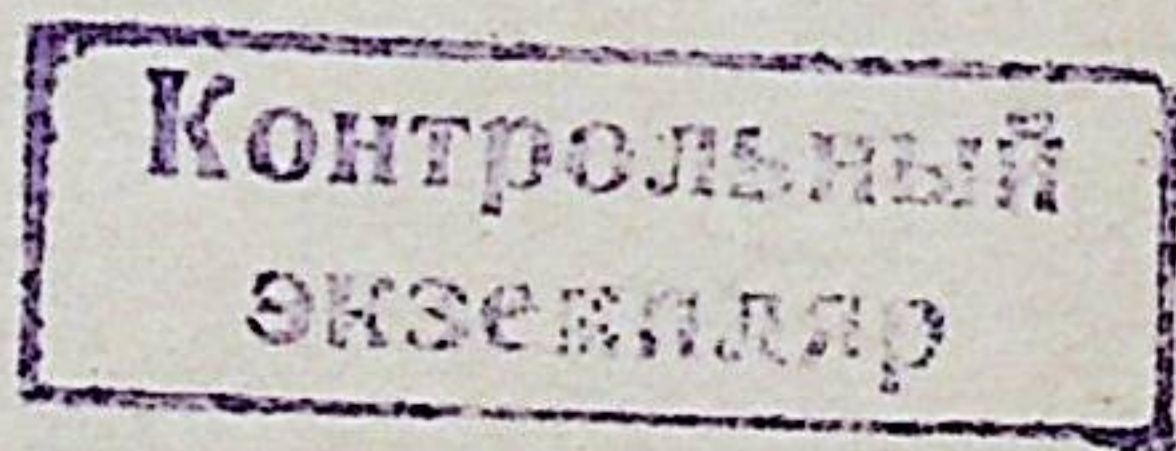
**КЫРГЫЗ ТИЛИНИ
СИНОНИМДЕР
СӨЗДҮГҮ**

„МЕКТЕП“—1973.

КЫРГЫЗ ТИЛИНИН СИНОНИМДЕР СӨЗДҮГҮ

Орто мектептин IV—X класстары үчүн

Түзгөндөр: К. Сартбаев, С. Үсөналиев

„МЕКТЕП“ БАСМАСЫ
ФРУНЗЕ—1973

СЛОВАРЬ СИНОНИМОВ В КИРГИЗСКОМ ЯЗЫКЕ.

Составители: Калкабай Сартбаев, Садык Усеналиев

Редактор М. Адамкулова
Тех. ред. А. Андашова
Корректор Г. Добошева

Терүүгө 8/VI-1973-ж. берилди. Басууга 20/VIII-1973-ж. кол коюлду. Кагаздын форматы 60×90^{1/16}, 2,75 басма табак, 3,55 учеттук басма табак. Д—03775
Заказ № 2195. Тиражи 4000. Баасы 10 т.

720461, ГСП, Фрунзе, 5, Жигулевская, 102, Киргизполиграфкомбинат
Госкомитета Совета Министров Киргизской ССР по делам
издательства, полиграфии и книжной торговли.

Центральная научная
БИБЛИОТЕКА
Академии наук Киргизской ССР

412116

КИРИШ СӨЗ

Кыргыз адабий тили совет бийлигинин жылдарында калып-
ганып өнүгүүдө. Жазма адабий тилде орфографиялык, пунк-
туациялык жагынан катасыз туура жазуу кандай зарыл болсо,
адабий тилде орфоэпиялык жагынан туура сүйлөө да ошондой
зарыл болот. Колдонулушу боюнча жалпы элдик адабий тил
жазма адабий тил жана оозеки адабий тил болуп экиге бө-
лүнөт.

Адабий тилдин жазуу речке тиешелүү болгон нормалары
газета, журнал сыяктуу мамлекеттик басма сөз органдары,
илим-изилдөө мекемелери тарабынан милдеттүү түрдө туура сак-
талууга тийиш болсо, оозеки речке тиешелүү болгон нормалары
окуу жайлары, радио, театр, теле көрсөтүү сыяктуу коомдук-
мамлекеттик мекемелерде туура сакталууга тийиш.

Жазма адабий тил — лексикалык запасы, синонимдик кара-
жаттары жагынан бай жана өнүккөн тил.

Жазма адабий тилдин калыптанышына жана андан ары
өнүгүшүнө эки түрдүү фактор таасир кылат:

- 1) ички лингвистикалык фактор;
- 2) тышкы лингвистикалык фактор.

Ички лингвистикалык факторго эне тилинин өзүндөгү таа-
сирлер, мисалы, диалектилердин (говорлордун), адабий тилдин
диалектилик базасынын, жазма традициянын (эгерде андай
жазма традиция болсо) таасирлери кирет.

Тышкы лингвистикалык факторго өндүрүштүн, экономика-
нын, илим-техниканын, жалпы эле маданияттын өнүгүшүндөгү
көрүнүштөр кирет.

Азыркы кездеги кыргыз жазма адабий тили тарыхы жагы-
нан калыптанып келе жаткан, кыргыз элинин мамлекеттик
жана маданий турмушун тейлөөгө жарактуу боло алган жал-
пы элдик тилдин бир формасы.

Кыргыз адабий тили — жаш адабий тил.

Анын калыптанышынын, өнүгүшүнүн эски жазма адабий ти-

ли бар элдердин тилдерине салыштыра караганда (мисалы орус, армян, грузин ж. б.) албетте, айырмасы жок эмес.

Кээ бир бөтөнчөлүктөр төмөндөгүдөй: биринчиден, кыргыздын улуттук жазмасынын өзү жалпы элдик сүйлөшүү тилинин өзгөчөлүктөрүн толук камтый алган, экинчиден, жалпы элдик тил биринчи күндөрдөн тартып эле эч кандай жазма традициянын таасирине кирбей, адабий тилдин негизги функциялары аткара баштады. Анткени Совет бийлигинин алгачкы жылдарынан тартып эле кыргыз тилинде газета, журнал, китептер, оригиналдуу жана котормо көркөм чыгармалар, саясий, илимий техникалык, педагогикалык адабияттар чыгарылып, мектептерде сабак жүргүзүлүп, улуттук театр иштей баштады. Кеңешмелер, съезддер, конференциялар эне тилинде жүргүзүлдү, ошондой эле мекеме иштери да эне тилинде жүргүзүлдү.

Улуу Октябрь социалисттик революциясынын жеңиши; өкмөт менен партиянын лениндик улут саясатынын ишке ашышы; совет бийлигинин жылдарында Кыргызстанда совет элинин саясий коомдук экономикалык, маданий турмушунун гүлдөп өсүшү орус тилинин жагымдуу таасири; өкмөт менен партиянын томдорун, директиваларын жана башка зарыл болгон документтерин, марксизм-ленинизм классиктеринин чыгармаларын дүйнөлүк, орус жана башка бир тууган элдердин жазуучуларынын чыгармаларын которуунун зарылдыгы; 30-жылдардан тартып туруктуу окуу китептерин түзүү жана көпчүлүк окуу китептерин орус тилинен кыргыз тилине которуп чыгаруу; кыргыз тилинде оригиналдуу көркөм чыгармаларды жаратуу сыяктуу факторлор кыргыз адабий тилинин тездик менен калыптанышына жана өнүгүшүнө ыңгайлуу шарттар түздү. Элдик оозеки чыгармалар элдик тилдин негизинде айтылып, элдик тилдин негизинде сакталып келген, алар Совет бийлигинин жылдарында улантылып келе жатат.

Адабий тилдин жалпы элдик негизи белгилүү системага нормага келген сайын, анын колдонулуу сферасы да улам кеңейет.

Кыргыз адабий тилинин нормаларын иштеп чыгууга жана андан ары өнүктүрүүгө багытталган төмөндөгүдөй маселелерди атап көрсөтүүгө болот; кыргыз тилинин фонетикалык составына ылайык алфавитти иштеп чыгуу; жазуу эрежелерин иштеп чыгуу аркылуу орфографиялык нормаларды белгилөө; терминологиянын негизги принциптерин аныктап, алгачкы терминологиялык сөздүктөрдү түзүү; адабий тилдин негизинде алынган диалектинин грамматикалык түзүлүшүн аныктап, нормативдүү мектеп грамматикасын иштеп чыгуу; кыргызча-орусча, орусча-кыргызча сөздүктөрдү түзүү аркылуу лексиканы нормалаштыруу; адабий тилдин орфоэпиялык нормаларын иштеп чыгуу ж. б.

Адабий тилде сөздөр бир элдин бардык адамдарында бир

дей эле айтылып, бирдей эле колдонулууга тийиш. Андай жалпылык-нормативдүүлүк тилдин фонетикасынан, лексикасынан, грамматикасынан, орфографиясынан, орфоэпиясынан, терминологиясынан орун алат.

Адабий тилдин алгачкы калыптануу мезгилинде нормативдүүлүк жагынан кыйла кыйынчылыктар, ар түрдүү чаржайытыктар болушу мүмкүн.

Адабий тил — өзүнүн негизи жагынан жалпы элдик тил. Жалпы элдик тилдин негизги бөтөнчөлүгү биринчи кезекте грамматикалык түзүлүшүнөн, грамматикалык түзүлүштүн жалпы эл үчүн орток экендигинен көрүнөт. Кандай гана адабий тил болбосун, элдин сүйлөшүү тилинин базасында түзүлгөндөн кийин, эл өзүнүн коомдук функциясын аткара алат жана өнүгө алат.

Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин кыргыз тили, негизинен, сүйлөшүү речинин функциясын аткарып, ошол сүйлөшүү речинин негизинде элдик оозеки чыгарма өнүгүп келди.

Кыргыз тилинин жазуу формасына караганда оозеки формасы жалпы массаны тейледи, ал жалпы масса үчүн түшүнүктүү эле. Бул жагынан «адабий тил» деген түшүнүктү «жалпы элдик» деген түшүнүккө карама-каршы коюуга болбойт. Адабий тил сөз чеберлери тарабынан иштелип чыккан жана чыгармачылык жагынан өнүккөн, негизи жагынан жалпы элдик тил.

Азыркы кыргыз адабий тили — кыргыз элинин маданиятынын жогорку жетишкендиктеринин көрсөткүч куралы. Адабий тилдин көркөмдүк каражаттары жана нормалары жалпы эл тарабынан иштелип чыгып, ошол эл тарабынан маданий мурас катарында укумдан-тукумга сакталат.

Адабий тилди түзүүгө жазуучулар, котормочулар, коомдук ишмерлер, журналисттер, илимпоздор, окутуучулар ж. б. жардамдашып, адабий тилдин нормаларын белгилеп, аны калыптантырууга жана андан ары өнүктүрүүгө активдүү катышышат. Азыркы кыргыз жазма адабий тилинин колдонулуу сферасы улам кеңейүүдө.

Тар мааниде алганда «стиль» деген түшүнүк ар бир жазуучунун чыгармасындагы бөтөнчөлүктөрдү белгилеп көрсөтүү үчүн колдонулат.

«Стиль» деген түшүнүк кеңири мааниде адабияттык агымдардагы көркөмдүк бөтөнчөлүктөрдү атап көрсөтүү үчүн да, мисалы, «романтикалык стиль», «реалисттик стиль» деген сыяктуу адабияттын өнүгүш тарыхындагы белгилүү доорду атап көрсөтүү үчүн да колдонулат. «Стиль» деген түшүнүктү кылымдарга бөлүп карата, мисалы, «XVIII кылымдагы стиль» деген сыяктуу айтуулар да бар.

«Стиль» деген терминдин ордуна XIX кылымдагы орус ада-

биятында синоним катарында «слог» деген термин да колдонулуп келген.

«Стиль» деген термин искусствонун ар башка тармактарына таандык болуп да айтылып келе жатат.

Искусствонун түрлөрү архитектуранын, скульптуранын, живописин жана башкаларынын ар биринин өзүнө гана таандык болгон стили бар. Бул жагынан стиль дегенибиз — художниктин көз карашындагы жана формасындагы бирдиктүүлүк, башкача айтканда, стиль искусствонун бардык эле түрүнөн кезигүүчү идеялык-кооздук жактан болгон бирдиктүүлүк.

Стилистика речтин стили жөнүндөгү маселени текшерүүчү тил илиминин бир бөлүмү же стиль жөнүндөгү окуу катарында тил илиминин башка бөлүмдөрүнө караганда кийинчерээк гана XX кылымдын 20-жылдарынан тартып өнүгүп келе жатат. Стилистика менен тилдин нормализацияланышы өз ара тыгыз байланыштуу. Стилистика маселеси, бир жагынан, тил илимине таандык болсо, экинчи жагынан, адабият таануу илимине таандык.

Саясий-коомдук, илимий-техникалык, көркөм чыгармасы бар тил (адабий тил) бирдиктүүлүктү, жалпылыкты талап кылат. Бул принцип айрыкча көпчүлүк массага арналуучу жазуу речинде өтө кылдат түрдө сакталууга тийиш. Тилибиздеги сөздөрдүн, сөз тизмектеринин, сүйлөмдөрдүн өз орду-орду менен туура пайдаланылышын, алардын жалпы элдик адабий тилдеги нормаларга туура келишин белгилөө стилистиканын милдетине жатат.

Стилистика тилдеги көрүнүштөрдү мааниси жана көркөмдүк жагынан өтө кылдаттык менен карап, ой-пикирди даана, так, көрктүү берүүдө ошол тандалуучу сөздөрдүн, сөз тизмектеринин, сүйлөмдөрдүн ичинен жарактууларын пайдаланууга үйрөтөт.

Жазууда керек болгон сөздөр, сөз тизмектери, сүйлөмдөр ар түрдүү оттенкторуна карата тандалып колдонулат.

Демек стилистика тилдеги бар мүмкүнчүлүктөрдүн ичинен кайсы учурда кандай сөздөрдү, кандай сөз тизмектерин, кандай сүйлөмдөрдү колдонуу ылайыктуу экенин белгилейт. Стилистика тилди чебердик менен пайдаланууда жардамын тийгизүүнү өзүнүн алдына негизги милдет кылып коёт. Бул жагынан стилистиканын теориялык мааниси менен бирге практикалык мааниге ээ болот. Тилдик стиль — башка коомдук көрүнүштөр сыяктуу, тарыхый көрүнүш. Анын пайда болушунун, калыптанышынын жана өнүгүшүнүн тарыхы бар. Алсак, кыргыз тилинин стилдик системасынын пайда болушу, калыптанышы жана өнүгүшү кокусунан келип чыккан көрүнүш эмес, адабий тилдин жазма формасынын өнүгүшү менен шартталган көрүнүш. Адабий тилдин стиль жагынан дифференцияланышы элдин мада-

ний-экономикалык өсүш деңгээли менен, анын ичинде адабий тилдин өнүгүшү менен түздөн-түз байланыштуу.

Совет бийлигинин жылдарына чейинки мезгилдин ичинде жалпы элдик жазма адабий тил болбогондон кийин, айрым диалектиде жазылган жазуулар боюнча кыргыз тилин азыркыдай ар башка сөздөргө бөлүү жөнүндө сөз болушу да мүмкүн эмес.

Кыргыз тилинин лексикасын алып көрөлү. Кыргыз тилинин лексикасын жалпы жонунан эки топко бөлүп кароого болот: адабий тилдин лексикасы; диалектилик лексика.

Жалпы элдик тилдин лексикасын колдонулуш жагынан экиге бөлүп кароого болот: сүйлөшүү речинин лексикасы, жазуу речинин лексикасы.

Бирок адабий тил үчүн сүйлөшүү речи менен жазуу речинин арасында кескин түрдө айырма болууга тийиш эмес. Ошондуктан адабий тилдин лексикасын жогоркудай экиге бөлүштүрүү шарттуу түрдө.

Улуу Октябрь социалисттик революциясынан кийинки мезгилдеги республикада саясий-социал, маданий-экономикалык жагынан болгон өзгөрүүлөр кыргыз адабий тилинин коомдук функциясын көтөрүп, анын колдонуу сферасын кеңейтти.

Жалпы элдик кыргыз адабий тилинин өнүгүү закон ченемдүүлүктөрүн элдин тарыхы менен тыгыз байланыштуу кароого тийишпиз. Республикада өкмөт менен партия тарабынан маданий-агартуу маселелери боюнча өткөрүлүп, ишке ашып жаткан чаралардын бардыгы дээрлик эне тилинде жүргүзүлүп келди. Мына ошол фактордун өзү эне тилинин ролу чоң экендигин, аны этияттык менен өнүктүрүү керек экендигин көрсөтөт. Совет бийлигинин жылдарында кыргыз тили социалисттик улут тилине айлануу менен бирге, алдынкы катардагы илимдин, техниканын, маданияттын өрчүп-өнүгүшүн көрсөтүүчү мамлекеттик тил болуп калды; ал кыргыздын социалисттик маданиятынын улуттук формасынын негизги көрсөткүчүнө айланды. Ошентип, Совет бийлигинин жылдарында өнүгүп бараткан кыргыз адабий тилинин коомдук функциясы артуу менен бирге, анын айрым стилдери өнүгүүдө. Кыргыз адабий тилинин өнүгүшүндө, адабий тилдин стиль жагынан айырмаланышында эки түрдүү факторду эске алуу керек.

1) Кыргыз тилинин өзүндөгү мүмкүнчүлүктөр (же диалектилердин таасирлери);

2) Азыркы орус жазма адабий тилинин таасири.

Кыргыз тилинин өзүндөгү мүмкүнчүлүктөрдүн (же территориялык диалектилердин) таасири деген түшүнүктөргө төмөндөгүлөр кирет: адабий тилди диалектилердеги сөздөрдүн, сөз тизмектеринин, территориялык диалектилердин эсебинен толуктоо, байытуу (бирок диалектизмге жол бербөө); адабий тилдин өнүгүш тенденциясына ылайык анын фонетикалык, грамматикалык,

лексикалык, орфографиялык, орфоэпиялык нормаларын чындай берүү.

Кыскасы, эне тилиндеги бардык байлыкты өз орду менен кеңири пайдаланып, жалпы элдик адабий тилди өнүктүрүүдө, аны стиль жагынан дифференциялаштырууда жергиликтүү диалектилердин да ролу чоң.

Совет элдеринин адабий тилдеринин өнүгүшүнө, стиль жагынан дифференцияланышына, сөзсүз, орус тили таасир кылды. Мисалы: илимий, публицистикалык, официалдуу стилдер орус тилинин түздөн-түз таасири аркылуу өнүгүүдө.

Кыргыз адабий тилинин калыптанышында жана анын стиль жагынан дифференцияланышында орус адабий тилинин таасири да күчтүү. Орус тилинин таасири фонетикалык, грамматикалык (синтаксистик калькалар), фразеологиялык жактарынан да бар. Бирок орус тили айрыкча кыргыз адабий тилинин лексикалык байлыгын өстүрүүдө зор мааниге ээ болду. Адабий тилдин коомдук функциясынын кеңейиши акырындык менен стилдик дифференциянын пайда болушуна алып келет. Кыргыз адабий тилинин өнүгүшүндө стилдик дифференциянын пайда болушу үчүн тилдин калыптанышы жана тиешелүү нормага биротоло түшүшү зарыл болбоду.

Кыргыз адабий тилинин стиль жагынан ылдамдык менен дифференцияланышын, ылдамдык темп менен өнүгүп бара жаткан кыргыз элинин коомдук турмушунун өзү талап кылды.

Кыргыз адабий тилинде ар бир стиль, балким, билинер-билинбес түрдө болсо да, биринчи кезекте лексика жагынан айырмаланып өнүгүп бара жатат.

Ошентип, стилдердин пайда болушу жана өнүгүшү, өзүнүн түз маанисинде алганда, адабий тилдин калыптаныш процесси менен тыгыз байланыштуу. Мисалы, официалдуу — иштиктүү стиль, ошондой эле илимий стиль орус тилинин түздөн-түз таасири аркылуу котормо адабият аркылуу жаңы терминология пайда болуунун натыйжасында өнүктү.

Мында бир маселени эске алуу керек. Тил менен стиль бир эмес, бирок тил стилдин негизин түзөт. Эне тилин туура пайдалана билүүдө эне тилинин грамматикалык, орфографиялык, орфоэпиялык, пунктуациялык жана башка нормаларын туура өздөштүрүү кандай зарыл болсо, эне тилинин стилдик системаларын туура өздөштүрүү ошондой эле зарыл.

Азыркы кыргыз жазма адабий тилинде стилдин төмөндөгүдөй түрлөрү бар:

- 1) көркөм чыгарманын стили;
- 2) коомдук-публицистикалык чыгарманын стили (же публицистикалык стиль);
- 3) илимий-техникалык стиль (же илимий стиль);
- 4) официалдуу документтердин стили (же официалдуу стиль, же иштиктүү стиль).

III.

Синонимдер тилдин сөздүк составын толуктайт, байытат. Синонимдердин пайда болушу жана өнүгүшү коомдук турмуштун өнүгүшү менен тыгыз байланыштуу.

Синонимдердин пайда болушу жана өнүгүшү коомдук турмуштагы жалпы өнүгүүлөргө, өзгөрүүлөргө карата ар түрдүү болушу, мүмкүн, анткени, тилдин өзү — коомдук, тарыхый көрүнүш.

Жалпы эле сөздүк составдын пайда болушун жана өнүгүшүн эске алганда синонимдердин да пайда болушунда төмөндөгүдөй эки түрдүү жол бар:

1) төл сөздөр аркылуу пайда болуу,

2) башка элдердин тилдеринен өздөштүрүлгөн сөздөр аркылуу пайда болуу.

Бирок мындайча жалпы жонунан бөлүштүрүү жетиштүү эмес.

Синонимдер төмөндөгүдөй жолдор менен пайда болот:

жаңы сөздөрдүн пайда болушунун эсебинен;
диалектилерден адабий тилге кирген сөздөрдүн эсебинен;
сөздөрдү каймана мааниде колдонуунун натыйжасында;
башка тилдерден өздөштүрүлгөн сөздөрдүн эсебинен;
сөздөрдүн көп маанилүүлүгүнүн негизинен;
сөздөрдү фразеологиялык обороттор менен алмаштыруунун натыйжасында.

Лексикалык составдын өнүгүшү, байышы синонимдердин пайда болушуна ыңтайлуу шарттар түзөт. Синонимдер адабий тилге диалектилерден айрым сөздөр кирүү жолу менен да пайда болушу мүмкүн.

Сөздөр каймана мааниде канчалык көп колдонулса, ал тилдин ошончолук бай экендигин көрсөтөт. Сөздөрдүн каймана мааниде колдонулушу жалаң гана азыркы мезгилдеги көркөм адабияттардан орун албастан, фольклордук чыгармалардан да кеңири орун алат. Жазуучулар, акындар керегине жараша сөздөрдү түз маанисинде колдонбостон, каймана мааниде да колдонушат. Ошентип, сөздөр нейтралдуу мааниден тышкары, экспрессивдүү мааниде да колдонулат.

Натыйжада поэтикалык (метафора, метонимия, синегдоха) тропалар пайда болот. Поэтикалык тропалар поэтикалык речтеги эмоционалдык — стилистикалык оттенктогу синонимдерди түзөт.

Мындай синонимдер адабий чыгармалардагы негизги көркөм каражаттарга жатат. Тарыхый жагынан алганда кыргыз эли көп элдер менен маданий-саясий, экономикалык жактан карым-катышта болуп келе жатат. Мына ошондой башка элдер менен болгон карым-катыштардан, байланыштардын натыйжасында кыргыз тилинин лексикасына башка элдердин тилдеринен көп сандаган сөздөр кирген. Монгол тилдери түрк тилдеринен алыс тектеш тилдер. Мына ошондуктан кээ бир сөздөрдүн уңгусу монгол тилдери менен түрк тилдери үчүн орток. Жүздөгөн сөз-

дөрдүн кыргыз тилине араб, парсы тилдеринен киргендиги белгилүү. Маани жагынан бир эле түшүнүктү билдире тургандыктан, араб, парсы тилдеринен кирген сөздөр кыргыздын төл сөздөрүнө синоним катарында колдонула берет. Араб тилдеринен кирген сөздөрдүн синоним болушуна мисалдар:

Ат-ысым, сүйүү-махабат, жүз-жамал, эл-калк, күч-кубат.

Парсы тилинен кирген сөздөр: **Тозоң-чан, ат-наам, тез-дароо, алтын-дилде, бутак-шак.**

Кыргыз элинин Россияга өз эрки менен кошулушу саясий, маданий, экономикалык жактан өтө зор прогрессивдүү мааниге ээ болду. Россияга кошулуунун натыйжасында кыргыз эли үчүн өзүнүн маданиятын чарбачылыгын жаңыча өнүктүрө баштады. Мына ошонун натыйжасында Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин эле кыргыз тилинин лексикасына орус тилинен кээ бир сөздөр кирген болучу.

Илимдин, техниканын, экономиканын, өндүрүш жайларынын, жалпы эле маданияттын бардык тармактарынын өнүгүшү менен бирге, айрыкча Улуу Октябрь революциясынан кийинки мезгилде кыргыз тилине орус тилинен көп сандаган сөз тизмектери, сөздөр, терминдер кирди.

Октябрдан кийинки мезгилдин ичинде кыргыз тилинин сөздүк составы айрыкча советтик-интернационалдык сөздөрдүн эсебинен эбегейсиз өнүгүп бара жатат. Натыйжада орус тилинен кирген сөздөр да берген мааниси жагынан кыргыз тилиндеги сөздөргө кээде синоним катарында колдонулуп келатат (эпкиндүү — ударник, кубат — энергия, өкүл — делегат).

Азыркы кыргыз тилинде кээде орус тилинен жана орус тили аркылуу өздөштүрүлгөн сөздөр өз ара бирине-бири синоним катарында колдонулат (доктор — врач, дискуссия — диспут).

Кыргыз тилинин бай экендиги жалаң гана сөздүк составы аркылуу эмес, сөздөрдүн көп маанилүүлүгү аркылуу жана синонимикага бай экендиги аркылуу аныкталат.

Синонимдердин түзүлүшүндө фразеологиялык түрмөк да чоң мааниге ээ болот. Фразеологиялык түрмөк бир жагынан жеке сөздөр үчүн синоним катарында колдонулса, экинчи жагынан, алар өз ара бирине-бири синоним катарында колдонулат. **Момун, жоош** дегендин ордуна **«кой оозунан чөп албаган»**, **«сараң»**, **«зыкым»** дегендин ордуна **«битин сыгып, канын жалаган»** деген сыяктуу фразеологиялык түрмөктөр колдонулат. Ар түрдүү жанрда синонимдик катарды түзүүчү сөздөрдүн ар башка колдонулуш сферасы — өтө татаал маселе, анткени, биринчиден, тилде сөздөр кээде бир эле мааниде колдонулбастан, бир нече мааниде же көп мааниде колдонулат, башкача айтканда, көп маанилүү сөздөр менен синонимдердин карым-катышын, өз ара байланышын эске алуу зарыл болсо, экинчиден, сүйлөөчү менен жазуучунун лексикадан пайдалана билүүдөгү субъективдүү жагын да эске алуу керек, атап айтканда, сүйлөөчүнүн же жазуу-

чунун айтайын деген оюна карата сөздөрдү канчалык өз орду менен туура тандай биле тургандыгын эске алуу керек.

Сөздөрдү өтө чебердик менен тандап колдонуу анын стилдик мааниси менен өтө тыгыз байланыштуу.

Лексикалык синонимдерди тандап колдонуунун түрдүү себептери же максаттары бар. Адатта лексикалык синонимдер төмөндөгүдөй максаттар менен тандалып колдонулат:

Оозеки речте же жазууда бир эле сөздү улам кайталай бербөө максаты менен;

Белгилүү бир түшүнүктү (затты, окуяны, кыймыл-аракетти ж. б.) түрдүү белгилер менен ар жактуу көрсөтүү максаты менен.

Айтылуучу ойду, мисалы, керектүүлүктү күчөтүп көрсөтүү максаты менен синонимдеш сөздөр кээде удаалаш, катары менен да айтылат (бакыт-таалай, сыйлап-урматтап-ардактап).

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр туш келди колдонула бербейт, ар бир сөздүн өзүнө гана таандык болгон «ички касиети» бар. Мына ошол «ички касиетине» карата тандалат.

Алсак, сулуу, кооз, көркөм деген сөздөр синонимдик катарды түзө алат, бирок алардын ар бирин тандап колдонууну талап кылат. Жогорку сөздөрдү «адабият», «үй», «жигит» деген сөздөр менен айтканда көбүнчө «көркөм адабият», кээде «кооз адабият» түрүндө адатта «кооз үй», «сулуу жигит» түрүндө колдонулат.

Демек, синонимдик катарды түзүүчү сөздөр адабий тилдин нормасына ылайык тиешелүү сөздөр менен гана колдонулат. Чынында синонимдерди бөлүштүрүүнүн өзү да шарттуу түрдө десек болот. Мына ошондой эле жеке сөздөр менен фразеологиялык түрмөктөрдүн карым-катышы да талаш маселелерге жатат. Адатта синонимдерди жалпы жонунан экиге бөлүштүрүшөт:

1) туруктуу синонимдер (чоң-зор);

2) туруксуз синонимдер же контекстке жараша синонимдер.

Синоним маселеси — түздөн-түз стиль менен тыгыз байланыштуу маселе. Стилистика үчүн эң мүнөздүү көрсөткүч болуп синонимдик катарлар эсептелет. Бул жок болсо, стилистика жөнүндө сөз да болууга тийиш эмес.

Синонимдердин басымдуу көпчүлүгү тилдик катнаштын бардык стилинде колдонулса, айрымдары дифференцияланып айрым стилге гана таандык болуп эсептелет.

Лексикалык синонимдер азыркы кыргыз жазма адабий тилинин лексикасындагы өзүнчө семантикалык категорияга кирүүчү сөздөрдүн тобун түзөт.

Синонимдер ойдун ар түрдүү кырдаалын кыска, түшүнүктүү, көрктүү берүүдө оозеки речте да, жазуу речинде да колдонулат.

IV.

Синонимдер речтин көрктүүлүгүн арттырып, айтылуучу ой пикирдин эң назик оттенкторун билдирип, көрүнүштөрдү так жана образдуу сүрөттөөгө мүмкүнчүлүк берет.

Мына ошондуктан речтин маданияттуулугун көтөрүүдө синонимдерди үйрөнүүнүн зор мааниси бар.

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр үчүн төмөндөгүдөй бөтөнчөлүктөр мүнөздүү:

- 1) синонимдик катарды эки же андан көп сөздөр түзөт;
- 2) синонимдер, негизинен, бир эле түшүнүктү билдирет
- 3) синонимдер ар түрдүү сөз түркүмдөрүнөн кезигет, бирок синонимдик катарды түзүүчү сөздөр бир эле сөз түркүмүнө таандык. Сүйлөмдүн составында сүйлөмдүн бирдей сүйлөө милдетин аткарат.

Тилибизде маани жагынан бир бирине тепе-тең туура келүүчү абсолюттук синонимдер, балким, жок, же өтө сейрек кезигет. Адатта синонимдик катарды түзүүчү сөздөр маани жагына өз ара жалпылыкты же окшоштукту түзсө дагы, алардын ар биринин билинер-билинбес болсо да, кандайдыр айырмачылыгы болушу мүмкүн.

Бул жагынан синонимдик катарды түзүүчү сөздөрдүн маанисинин бир-бирине жакын экендигин байкоо же ажыратуу анчалык талаш туудуруучу татаал маселе эмес. Ал эми ошол синонимдеш сөздөрдүн маанилериндеги айырмачылыкты даана, так белгилеп, так ажыратуу чындыгында талаш туудуруучу татаал маселелерге жатат.

Синонимдик катарды түзүүнүн ар бир сөздүн өзүнө гана таандык болуп эсептелген өздүк мааниси же назик мааниси бар. Мисалы, чал-абышка деген сыяктуу сөздөр берген мааниси, колдонулушу жагынан өз ара абсолюттук синонимдерге жата турган сөздөр. Бирок алардын ар биринин колдонулушундагы маанисине тереңирээк көз жүргүрткөндө «абсолюттук» деген түшүнүктүн өзү да кандайдыр шарттуу түрдө. Мисалы, чал деп жалпылап айтууга караганда абышка деген сөз урматтоо иретинде улууларга карата айтылып жүрөт.

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр маани жагынан өз ара жакын болгон менен, ар түрдүү ситуацияга жараша тандалып колдонулат. Синонимдик катарды түзүүчү сөздөрдүн саны канчалык көп болсо, алардын доминантасын тандап белгилөө ошончолук татаал.

Тилдеги лексикалык өзгөрүүлөргө карата синонимдик катарлардын өзгөрүп, жаңы катарлар менен улам толукталып турушу мүмкүн.

Араб, парсы тилдеринен кирген сөздөр кыргыз тилинин төл сөздөрү менен бирдикте колдонуунун натыйжасында синонимдик катарды түзүүдө. Ал эми Совет бийлигинин жылдарында кыргыз тилинин лексикасы орус тилинен жана орус тили аркылуу өздөштүрүлгөн сөздөрдүн, терминдердин эсебинен толукталууда жана баюуда. Натыйжада орус тилинен өздөштүрүлгөн сөздөр менен кыргыздын төл сөздөрү да өз ара синонимдик катарды түзөт. Мисалы, мугалим — окутуучу, урмат — сый, та-

бият — жаратылыш, адам — киши деген синонимдик катарлардын биринчи сөздөрү араб-парсы тилдеринен, экинчи сөздөрү кыргыз тилинен.

Приказ-буйрук, договор-келишим деген синонимдик катарлардын биринчи сөздөрү — орус тилинен кирген сөздөр, экинчи сөздөрү — кыргыз тилинин төл сөздөрү.

Колдонулуш сферасы жагынан тилдин өнүгүш тенденциясына карата мындай синонимдик катарлардын бардыгы бирдей активдүү болбостон, бирөө гана активдүү, бирөө (же калгандары) пассивдүү болот же колдонулуу сферасы бара-бара тарылат да, акырындык менен колдонуудан чыгып да калат.

Азыркы кыргыз адабий тилинде орус тили аркылуу өздөштүрүлгөн сөздөр жана терминдер илимдин, техниканын, маданияттын, чарбачылыктын бардык тармактарына эң эле кеңири таралган. Мына ошондуктан орус тили аркылуу өздөштүрүлгөн сөздөр адабий тилде кээде өз ара синонимдик катарларды түзөт.

(панорама — пейзаж, контракт — договор).

Сөздөрдү, сөз тизмектерин, сүйлөмдөрдү өз орду менен туура тандап колдонуунун стилдик мааниси зор. Демек, лексикалык синонимдер, ошондой эле грамматикалык синонимдер стилдин түрлөрүн түзүү үчүн, ар бир стилдик бөтөнчөлүктөрдү биринен бирин ажырата билүү үчүн колдонулат. Адабий тилдин стилистикасынын теориялык жактан да, практикалык жактан да маанилүү болгон көп сандаган проблемалык маселелери бар. Мына ошол проблемалык актуалдуу маселелердин бирин синонимдик катарлар маселеси.

Синонимдер — бир эле түшүнүктү билдирип, бирок тыбыштык формасы жагынан биринен бири айырмаланган, стиль жагынын ситуацияга карата ар башка колдонулган сөздөр. Адам, киши деген сөздөр бир-бирине абсолюттук синоним болушу мүмкүн. Бирок ошол абсолюттук синоним болуучу сөздөрдү биринин ордуна бирин туш келди колдоно салууга болбойт. Мисалы, «адам баласынын коомунда» дегендеги сөз тизмегине катышкан адам деген сөздү киши деген сөз менен алмаштыра салууга болбойт.

Лексикалык составдагы сөздөрдүн кыйласы көп маанилүүлүккө ээ, сөздөрдүн көп маанилүүлүгү синонимдик катарды түзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Бирок илимде, техникада белгилүү бир түшүнүктү так билдирүүчү терминдердин адатта синонимдери болбойт, алардын ар бири (мисалы, агротехника, ракета, грамматика) өз маанисинде гана колдонууну талап кылат.

Мына ошондой эле лексикалык составдагы кыйла сөздөрдүн синонимдери жок. Андай сөздөр конкреттүү түшүнүктөрдү, белгилерди, кыймыл-аракеттерди билгизип, речибизде кеңири колдонула берет. Тыбыштык жагынан диалектилерде айырма-

ланган, бирок мааниси бир сөздөр синонимдик катарды түзбөйт (сүдрө — сүйрө, чыз — сыз).

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр тышкы формасы же тыбыштык жагынан биринен-бири айырмаланып, бирок берген мааниси бир же маани жагынан бирине бири жакын болууга тийиш. Мисалы, кыргыз тилиндеги маалымат-маалумат деген сыяктуу сөздөрдү кадыресе дублет катарында карасаң, бул сөздөр синонимдик катарды түзбөйт. Кесел — оору, жыйналыш — чогулуш, кезигишүү — учурашуу, кооз — көркөм, сырткы — тышкы, уруш — согуш, соң — кийин, мезгил — маал сыяктуу тыбыштык жагынан айырмаланган, мааниси бирдей же жакын сөздөр синонимдик катарды түзөт.

Ошентип, синоним сөздөр тышкы формасы жагынан ар башка болсо да, мааниси жагынан бирдиктүүлүктү сактайт.

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр маани жагынан жакын болуунун негизинде башка тилге адатта бир эле же бирдей эле сөз менен которулат: бедел, кадыр — авторитет; жогору, өөдө — вверх; сылык, адептүү — вежливый; ак көңүл, кең пейил, айкөл — великодушный; ишенүү, ынануу — верить; туурачын — правильно ж. б.

Синонимдик катарды түзүүчү сөздөр маани жагынан бирдиктүүлүктү сактоо менен бирге, грамматикалык форма жагынан да бирдиктүүлүктү сактайт. Мына ошондуктан синонимдик катарды түзүүчү сөздөр бир эле сөз түркүмүнөн туруп, сүйлөмдүн составында сүйлөмдүн бир эле мүчөсүнүн милдетин аткарат:

таттуу — даамдуу деген эки сын атооч түрүндөгү сөздөр синонимдик катарды түзөт, ал эми ошол эки сын атоочтун бирин зат атоочко айландырып, бирин сын атооч түрүндө калтырып колдонгондо (мисалы, таттуу, адам түрүндө) алар синонимдик катарды түзбөйт.

Мына ошондой эле тез — ылдам, бат — шар деген тактоочтор синонимдик катарды түзүп жатат. Булардын айрымдарын этиш (мисалы, тездет, ылдамдат) түрүндө колдонгондо, тактоочтор менен этиштер өз ара синонимдик катарды түзө албайт. Мына ошентип, синоним маселеси өтө кылдаттык менен мамиле кылууну талап кылат.

Кыргыз адабий тилинин калыптанышында жана анын андан ары өнүгүшүндө функционалдык стилдин пайда болушу менен бирге, синонимдер да өнүгөт, синонимдердин өз орду менен колдонулушу айтайын деген ойдун түрдүү оттенкторун даана, так жана көрктүү берүүгө мүмкүнчүлүк берет.

V.

Эне тилинин теориялык материалдарын практика менен туура айкалыштыруу максаты менен жаңы программада стилистика маселесине кеңири орун берилет.

Алсак, орто мектептин бардык класстарында (IV—X класстарда) окуучулардын байланыштуу речин өстүрүүгө багытталган материалдар киргизилген.

Окуучулардын оозеки жана жазуу речин өстүрүүдө стилистика өтө зор мааниге ээ болот. Синоним маселелери стилистиканын негизин ээлейт.

Мына ошондуктан да жаңы программага стилистика маселелери, анын синоним маселелери киргизилген.

Жаңы программада лексиканын жана стилистиканын маселелери класстар боюнча төмөндөгүдөй берилген:

IV класста: синонимдер, омонимдер, антонимдер;

Сөздүн көп маанилүүлүгү; эски сөздү жаңы мааниде колдонуу; синонимдик конструкцияларды пайдалануу (телефондо сүйлөштүк — телефон аркылуу сүйлөштүк);

речте этиштик синонимдерди колдоно билүү;

V класста: кыргыз лексикасы жана анын байышы;

төл сөздөр жана чет тилдерден кабыл алынган сөздөр; архаизмдер; неологизмдер; кесиптик лексика; тарыхый сөздөр (историзмдер); диалектилик сөздөр (диалектизмы).

VI класста: синоним жана антоним маанисиндеги тактоочторду таба билүү.

VII класста: Синтаксистик синоним катарында жактуу жана жаксыз сүйлөмдөрдү пайдалана билүү; речте кининди синонимдик сөздөрдөн пайдалана билүү.

VIII класста: речте багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрүн колдоно билүү.

IX класста: омонимдер, синонимдер, антонимдер, кыргыз лексикасынын пассивдүү сөз катмарлары, архаизм сөздөр, тарыхый сөздөр, неологизмдер, неологизмдердин активдүү сөз катмарына өтүшү. Кыргыз лексикасынын баюу, толукталуу жолдору. Сөз варианттары, алардын адабий нормага кирген түрлөрү.

Ошентип, мурда программада азыраак орун берилген мугалимдер үчүн да тааныш эмес лексиканын, лексикологиянын кыйла материалдары эне тилинин жаңы программасына киргизилген.

Бирок, тилекке каршы, ал материалдар боюнча окуу китептеринде, окуу куралдарында тиешелүү маалыматтар үстүртөн берилген. Тил, адабият мугалимдерине, айрыкча IV—X класстын окуучуларына анча-мынча болсо да жардам көрсөтүү максаты менен биринчи тажрыйба иретинде ушул синонимдик сөздүктү сунуш кылып отурабыз.

Синонимдик сөздүктө доминанта берилген жок, бир-бирине синоним болгон бир нече сөздүн бир варианты шарттуу түрдө алфавит тартиби менен гана берилди.

(проф. К. Сартбаев).

А

Аалам
дүйнө жүзү
жер жүзү
Аарчуу
тазалоо
сүртүү
Абайла
байка
этиет бол
сак бол
Абал
ал-жай
шарт
Абалак
сака
Абалтан
илгертен
мурунтан
Абдан
аябай
эң эле
өтө эле
Абдыра
калтаары
апкаары
Абийирдүү
уяттуу
ар-намыстуу
Абышка
чал
карья
Ага
аке
байке
Агылгалоо
өңүү
артынан түшүү
байкоо
Агыт
бошот
коё бер

Адал
таза
Адалда
муузда
кан чыгар
Адалдык
ак ниеттик
Адам
киши
Адат
өнөкөт
көндүм
Адашуу
жаңылуу
Адеми
кооз
көркөм
жакшынакай
татынакай
Адептүү
тартиптүү
ызаттуу
Адил
туура
калыс
Адис
устат
чебер
Адымда
арышта
кадамда
Адыр
дөбө
дөң
Ажайып
сонун
укмуш
таң каларлык
Ажал
өлүм
Ажардуу
өңдүү
түстүү

сулуу
келишимдүү
келбеттүү
Ажат
муктаж
зарыл
Ажыра
бөлүн
айрыл
Аз
кем
жетишсиз
Азаюу
кемүү
Азалуу
кайгылуу
капалуу
күйүттүү
Азамат
жигит
Азандан
таң эртеден
Азаттык
эркиндик
боштондук
Азгын
жүдөө
арык
начар
Азиз
ардактуу
кымбаттуу
кадырлуу
Азил
тамаша
Азуу
жабыгуу
Азык
тамак-аш
Азыр
эми
ушу кезде
эми эле

Азыркы
ушул кездеги
ушул учурдагы
Айбан
жаныбар
Айбат
кайрат
сүр
Айбык
иймен
жазган
тартын
Айгай
кыйкырык
өкүрүк
сүрөөн
Айгине
ачык
даана
Айдөш
көтөрүңкү
Айкаш
кынал
жанаш
Айкөл
кең пейил
Айкын
даана
ачык
так
белгилүү
Айла
амал
арга
ык
Айлык
эмгек акы
Айтышуу
пикир алышуу
талашуу
сөз талашуу
Айыгыш
эрегнш
өчөш
Айым
зайып
жар
аял
Айып
кылмыш
күнөө
Айыпкер
күнөөкөр
кылмышкер
Айыр
жырт
тыт
бөл
Айры баштоо

алмашуу
Ак
таза
чын пейил
күнөөсүз
жазыксыз
Акмалоо
сыртынан байкоо
көзөмөлдөө
андуу
көз салуу
агылгалоо
Аксак
чолок
төкөр
Акча
сом
тенге
Акыйкаттык
чындык
адилеттик
Акылдаш
кеңештеш
сырдаш
пикирлеш
Акыры
аягы
соңу
Алакчылоо
бөлүү
тең көрбөө
Албетте
арийне
ооба
Албыруу
кызаруу
нурдануу
Алга
илгери
Алгачкы
биринчи
абалкы
Алгыр
кыраан
Алдоо
жалган айтуу
калп айтуу
Алдан таюу
күчтөн таюу
Алдыртан
тымызын
Алек
убара
түйшүк
машакат
Алжаккыч
белдемче
Али
эмгиче

дале
ушул кезге чейин
Алиги
жанагы
Алкымда
кекиртекте
тамакта
Алп
дөө
Алпештөө
эркелетүү
кадырлоо
урматтоо
Алпурушуу
күрөшүү
алышуу
Алсыздык
күчсүздүк
начардык
Алсыроо
чарчоо
кубаты кетүү
Алтүндө
бүгүнкү түнү
Алуу
кемитүү
азайтуу
Алымдуу
кадырлуу
сыйлуу
барктуу
Алымсынуу
канааттануу
ыраазы болуу
Алыс
ыраак
узак
Алыш
арык
өстөн
Амал
айла
ылаажы
Амалкөй
айлакер
Аман
сак-саламат
эсен
Амандашуу
учурашуу
саламдашуу
кол алышуу
Анан
кийин
Анардай
кыпкызыл
Ант
убада
шерт

Анткор
арамза
Анчейин
жөн эле
тим эле
Анык
чын
Аң
чүңкур
Аңгыча
ага чейин
көп узабай
бат эле
Анда
байка
Андоостон
кокустан
байкабастан
Аңды
байка
акмала
Аңкоо
момун
жоош
Аңкып
буркурап
жыттанып
Аңтар
оодар
кара
изде
Аңчы
уучу
мергенчи
Аңырт
имиш-имиш
Апакай
таза
Апкааруу
коркуу
сүрдөө
эмне кыларын билбөө
Апта
жума
жети күн
Аптап
ысык
илеп
Аптыгуу
шашылуу
Аралоо
кыдыруу
Аралашуу
кошулуу
биригүү
Арамдык
кара ниеттик
жаман ниеттик
кара санатайлык

бузукулук
Араң
зорго
эптеп-септеп
Арба
сыйкырда
дубала
Арга
айла
амал
ылаажы
Аргасыз
амалы жок
айласыз
амалсыз
Ардак
урмат
кадыр
сый
Ар
намыс
уят
Арзуу
тең келүү
татыктуу болуу
Арийне
албетте
Арип
тамга
Арман
мун-зар
кайгы
Арсар
күмөн
белгисиз
Арсыз
намыссыз
Арткы
кийинки
сонку
Артык
ашык
көп
Арыз
өтүнүч
дат
Арым
кадам
арыш
адым
Асаба
туу
желек
байрак
Асемдеп
жасалгалап
көрктөндүрүп
кооздоп
Асили

түк
такыр
эч бир
Асиресе
бөтөнчө
өзгөчө
Аска
бийик тоо
зоо
Аста
акырын
жай
шашпай
Асты
төмөн жагы
алды
Астыңкы
төмөнкү
ылдыйкы
Астыртан
тымызын
билгизбей
Асыл
кымбат
Асыроо
күтүү
багуу
өстүрүү
Ат
ысым
Атаандашуу
эрегишүү
Атак
данк
Аткар
орундат
бүтүр
жүзөгө ашыр
Аттигин ай
кап
Ачкыл
кычкыл
Ачуу
туздуу
Ачуулануу
капалануу
Ачык I
бош
ээн
Ачык II
даана
айкын
Аш
тамак
оокат
Аштык
дан
эгин
Ашыгуу

шашуу
Ашык
шашыл
Ашыкча
артык баш
Ашын
күчө
Аёо
боор ооруу
жаны ачуу
Аябай
абдан
Аягы
акыры
сонку
Аяккы
акыркы
сонку
кийинки
Аяктоо
бүтүрүү
Аялдоо
күтүү
Аярдоо
этият кылуу
абайлоо

Б

Баа
нарк
Баалуу
кымбат
Баамдоо
байкоо
Бакыт
таалай
Баардаш
кеңештеш
сырдаш
Баары
бүт
бардыгы
тегиз
Баатыр
эр
каарман
Бабыраган
көп сүйлөгөн
маныз
Багана
тирөөч
түркүк
Багуусуз
кароосуз
Багуучу
көздөөчү
асыроочу

Багынуу
баш ийүү
моюн сунуу
көз каранды болуу
Багыт
тарап
Багыштоо
арноо
атоо
Бадирек
кара ниет
бузуку
Бадылдоо
тез-тез сүйлөө
көп сүйлөө
Бадырайган
даана
Бай
мол
көп
Байка
абайла
Байке
аке
ага
Байкерчилик
эркинчилик
токчулук
Байкуш
шордуу
бечера
мусапыр
Байла
буу
таң
Байлооч
мамы
казык
Байлык
казына
мүлк
Байрак
туу
желек
Байсалдуу
сабырдуу
чыдамдуу
Байыр
үйүр
жай
Байыркы
ээлки
илгерки
мурунку
Бак I
өстүр
тарбияла
асыра
Бак II

ырыс
таалай
Бактуу
дарактуу
Бактылуу
таалайлуу
ырыстуу
Бакубат
соо-саламат
аман-эсен
Бакыйган
чоң
көрүнүктүү
даана
Бакыл
сараң
битир
Бакыр
кедей
бечера
жарды
кембагал
Бал ачуу
төлгө салуу
Балаа
кырсык
балакет
Балалоо
төлдөө
көбөйүү
Балбан
күчтүү
алдуу
карылуу
Балбылдоо
күйүү
жануу
жаркыроо
Балбыраган
бош
жумшак
Балдыраган
так эмес
ачык эмес
түшүнүксүз
Балжагай
толук
семиз
Балжала
быркырат
Балит
ыпылас
булганыч
Балкуу
магдыроо
мемирөө
көөлгүү
Балтагай
эттүү

жоон
Балчык
баткак
ылай
Бап келип
дал келип
туура келип
Бапестеп
ардактап
Бапылдоо
көп сүйлөө
Барабар
бирдей
тең
Баралына жетүү
бойго жетүү
Бараттуу
ыймандуу
эстүү
акылдуу
Баргытуу
куюндатуу
уюлгутуу
буртулдатуу
Бардар
оокаттуу
жетиштүү
мал-мүлктүү
Бардык
бүткүл
Баржактануу
көбүктөнүү
көбүрүп-жабыруу
Барик
жалбырак
Барк
баа
кадыр
бедел
Бармактай
кичинекей
Басуу I
жүрүү
арыштоо
Басуу II
токтотуу
Басаюу
асаюу
кичирейүү
Басаң
жай
акырын
Басмырлоо
басынтуу
кемсинтүү
Басмырт
оор басырык
токтоо
Басташуу

эрегишүү
теңтайлашуу
Бастек
жапыз
кыска
коддоо
Бастырма
сере
Басылуу
токтолуу
тыйылуу
Басымдуураак
көбүрөөк
артыгыраак
салмактуураак
Басынуу
корунуу
төмөндөө
чүнчүү
кемсинүү
Бат
тез
ылдам
бачым
Батырак
жалчы
дыйкан
кедей
Батыш
кыбыла
Баш аламан
чалды-куйду
будуң-чаң
Башка
бөлөк
бөтөн
жат
Башкаруу
жетектөө
тейлөө
Башкача
бөлөкчө
бөтөнчө
Башта
мурун
илгери
Баштагыдай
мурункудай
Баштапкы
алгачкы
эң мурунку
адепки
Баштатан
мурунтан
илгертен
Баштоочу
жол көрсөтүүчү
алып жүрүүчү
Башчы

жетекчи
кожоюн
Бая
жана
мурун
Баяндама
түшүндүрмө
Баятан
мурунтан
жанатан
Бедел
кадыр
сый
барк
Безүү
качуу
Безилдек
сүйлөөк
шашма
Бейадеп
адепсиз
тартыпсиз
Бейбак
бактысыз
шордуу
Бейбаш
тентек
тартыпсиз
ээн баш
Бейкам
камы жок
жай баракат
Бейкут
жай баракат
тынч
Бейкүнөө
айыпсыз
күнөөсүз
жасыксыз
Беймаал
маалы жок
убактысыз
Бейпил
бейкам
капарсыз
тынч
жыргал
Бейтааныш
чоочун
жат
башка
Бейтап
сыркоо
табы жок
оору
Бейтарап
калыс
Бек I
катуу

бекем
Бек II
жабык
Бекер
бош
Бекинүү
коргонуу
жашынуу
Бел
адыр
кайкы
Белги
ишарат
Белгилүү
маалим
дайын
таанымал
Белек
сыйлык
тартуу
Белен
даяр
Белсемдүү
чечкиндүү
кайраттуу
Биринде
чачыра
Бириндек
сейрек
чачкын
Биринчи жолу
биринчи ирет
Бир оокумда
бир маалда
бир мезгилде
бир кезде
Биротоло
таптакыр
Бир топ
бир далай
бир кыйла
Битир
саран
ач көз
Божомол
жоромол
болжол
Боз
буурул
агыш
Бозоң
мунарык
Бозоруу
кубаруу
кумсаруу
Болочок
келечек
Болушуу
жардамдашуу

Боордош
туушкан
бир тууган
Боорукер
кайрымдуу
мээримдүү
Бордоо
семиртүү
багуу
Борпоң
көпшөк
бош
Бошоң
начар
алсыз
Боштондук
азаттык
эркиндик
теңдик
Бөгөө
тосуу
торгоо
Бөлөк
башка
жат
бөтөн
чоочун
Бөлүнбөс
айрылгыс
бирдиктүү
Бөлүү
ажыратуу
айыруу
Бөлөлөө
эркелетүү
Бөрү
карышкыр
Бөтөн
жат
Будалоо
уйпалоо
Бузуу
кыйратуу
талкалоо
сындыруу
бүлдүрүү
Бузулгус
бек
чын
Буйдалуу
кармалуу
алагды болуу
токтоло калуу
Букара
жалчы
кедей
жарды
Булаюу
чубалуу

Булак
башат
Булгоо
кирдетүү
Булкун
жулкун
Булун
бурч
Бура
толго
айландыр
Бурганак
бороон
борошо
Буркуроо
жыты аңкуу
жыттануу
Бурулуш
имерилиш
кайрылыш
Буруу
башка
ботон
Белги
эн
тамга
буруш
Бут
аяк
Бутак
шак
Буулуугу
эригүү
бук болуу
Бууракандоо
ашып-ташуу
буркан-шаркан түшүү
Буурул
боз
сур
Бушайман болуу
капа болуу
убара тартуу
санаа тартуу
Буюм
нерсе
Буюгуу
адашуу
Бүдөмүк
күнүрт
Бүжүрөө
кыбырап басуу
кыбыр иштөө
Бүйрө
камбыл
тыкан
эптүү
Бүктөө
кайыруу

кабаттоо
Бүкүлүү
бүтүн
Бүлбүл
күнүрт
Бүлгүн
кыйроо
талоон
Бүлдүрүү
бузуу
кыйратуу
бүлүндүрүү
Бүлүк
дүрбөлөң
жаңжал
Бүт
баары
бүткүл
Бүтүү
аяктоо
түгөнүү
Бүтө
туюкта
Бүчү
илмек
Бүшүркөө
чала таануу
Быкшуу
түтөө
Быркылдак
солкулдак
жумшак
Былчырат
талкала
майдала
Былыктык
бузукулук
арамдык
Быр
майда
кыпын
күкүм
чан
Быркыроо
майдалануу
талкалануу
Бырыксуу
чандоо
Бытыгый
кичинекей
Бытыроо
тароо
бөлүнүү
Бышыксынуу
кыйынсынуу
тыңсынуу

Д

Даамдуу
таттуу
ширелүү
Даана
белгилүү
таанымал
таамай
ачык
айкын
так
Даанышман
акылман
көсөм
кеменгер
Даары
жакында
жоло
Дабан
ашуу
бел
Дабырт
дүбүрт
Дабыш
добуш
үн
шыбыш
Дагара
чылапчын
илеген
тепши
Дайым
ар качан
ар убакта
Дайын I
кабар
дарек
Дайын II
ачык-айкын
маалим
Дайындoo
даярдоо
белендөө
тапшыруу
табыштоо
Дал
туптуура
так
нак
Далай
бир топ
бир кыйла
көп
Далалат
аракет
демилге
Далдалчы
арачы

орточул
Далдала
калкала
жашыр
көргөзбө
Далил
негиз
анык
Дан
эгин
аштык
Даңаза
атак
даңк
даража
Даңгыр
тегиз
түз
Дарак
жыгач
Дардаке
көйрөң
алаңгазар
Дарек
кабар
дайын
Дарман
күч-кубат
ал
каруу
Дароо
тез
ылдам
бат
токтоосуз
Дарт
оору
илдет
сыркоо
Дарыгер
врач
табып
Дарымчы
бакшы
эмчи-домчу
Дастан
поэма
Дасыгуу
такшалуу
машыгуу
көнүгүү
маш болуу
Дат
арыз
мун
зар
Де
айт
сүйлө

Дегде
сама
каала
Дегдендөө
ашыгуу
жүгүрүү
эntenдөө
Дейре
чейин
Декилдөө
шашуу
тез жүрүү
Дем алуу
эс алуу
Демдүү
күүлү-күчтүү
тын
кайраттуу
Демигүү
энтгүү
Демитүү
жулкунуу
тап берүү
кекетүү
Ден соолук
саламаттык
Деңкейүү
дерлейүү
бой көтөрүү
Дидар
бет
жүз
Дилде
алтын
Дит
көңүл
ой
Долу
ажаан
бейжай
тажаал
албуут
Доомат
милдет
док
Дорбо
баштык
кап
Дос
жолдош
курбу
ашына
Доор
кылым
заман
Дөбө
дөң
дөңсөө
Дөдөй

макоо
дөөпөрөс
келесоо
Дое
алп
Дөөлөт
байлык
мал-мүлк
Дөөрүү
келжирөө
тантуу
көп сүйлөө
Дулдул
тулпар
Думана
кайырчы
календер
дербиш
Думбала
оро
чулга
Дүрбөлөң
козголоң
Дурус
туура
ылайык
түзүк
жөн
Дуула
шаттан
жырга
Дүйнө
аалам
жер жүзү
Дүлөй
керең
Дүнүйө
мүлк
байлык
Дүн
жалпы
чогуу
бүт
Дымак
көңүл
чама
кубат
Дээр
акыл
эс
зээн

Ж

Жабды
жасалгала
кооздо
Жабуу

бекитүү
кулпулоо
Жабдык
аспап
жарак
курал
шайман
Жабыгуу
өңүнөн азуу
жабыркоо
арыктоо
Жабыр
кордук
кысымчылык
кыйынчылык
Жабышкак
илээшчек
жукма
чапталма
Жагдай
ыңгай
шарт
Жагуу
жандыруу
тамызуу
күйгүзүү
Жадатуу
зерктирүү
тажатуу
Жадырап
жайнап
Жазакер
күнөкөр
кылмышкер
Жазгануу
коркуу
тайсалдоо
жалтануу
Жазгыруу
адаштыруу
таптырбоо
Жазы
жайык
кенен
кең
эндүү
Жазык
күнөө
айып
кылмыш
Жай I
орун
турак
Жай II
акырын
шашпай
Жайдары
шайыр
көңүлдүү

ачык-айрым
Жайкоо
жөнгө салуу
жайгаруу
тынчытуу
Жайкалуу
чайпалуу
теңселүү
ыргалуу
кулпуруу
Жайлап салуу
жок кылуу
өлтүрүү
Жайланышуу
орун алуу
орношуу
Жайлуу
ыңтайлуу
орундуктуу
Жайпоо
каптоо
жайылып кетүү
Жака
жээк
чет
тоо этеги
Жакалашуу
жанжал дашуу
талашуу
тартышуу
урушуу
чатакташуу
Жакта
колдо
кубатта
Жакшы
мыкты
сонун
Жакын I
жанаша
чукул
Жакын II
тектеш
тууган
Жакырдык
кедейлик
кембагалдык
жардылык
Жалаа
күнөө
доо
Жалакай
чыдамсыз
туруксуз
жалкоо
Жалаң
чылк
өңчөй
ылгый

Жалбаруу
жалынуу
сурануу
өтүнүү
Жалгоо
улаштыруу
жалгаштыруу
Жалган
калп
ушак
төгүн
Жалгыз
сынар
бирөө
Жалпы
бүткүл
бүт
бардыгы
Жалтайлоо
жазгануу
чочулоо
коркуу
ийменүү
Жалтанчаак
коркунчаак
ийменчээк
Жанатан
мурдатан
баятан
баштатан
Жанашуу
катар туруу
жакын туруу
Жануу
сүртүү
сылоо
Жаңса
жанда
кол шилте
кол булга
Жаңылыш
ката
Жарашыктуу
келишимдүү
көрктүү
Жардам
көмөк
кол кабыш
Жарды
жакыр
кедей
кембагал
томаяк
Жармач
алы жок
алсыз
мачар
Жарты
жарым

тең
Жарык
нур
шоола
Жарыялоо
кулактандыруу
билдирүү
угузуу
Жат I
бетөн
чоочун
башка
Жат II
түнө
кон
Жатык
илбериңки
сылык
сыпайы
Жашташ
курдаш
Жашык I
арык
даамы жок
Жашык II
кайратсыз
өтүмсүз
Жашынуу
көрүнбөө
калкалануу
далдалануу
бекинүү
Жашыр
көрсөтпө
кат
бекит
Жеке
жалгыз
Жексен кылуу
жоготуу
жок кылуу
Желдетүү
сергитүү
шамалдатуу
Желек
туу
байрак
Жемелөө
урушуу
тилдөө
Жемиш I
мөмө
Жемиш II
ийгилик
натыйжа
Жеңүү
багындыруу
баш ийдирүү
Жик

жарака
Жинди
жарым эс
келесоо
Жипкирүү
жийиркенүү
көнүлү айнуу
Жогору
өйдө
Жойлоо
кыдыруу
Жолдош
курбу
курдаш
тең туш
Жолтоо
тоскоол
Жолук
кезик
учураш
Жонуу
кесүү
тегиздөө
Жоолашуу
касташуу
душмандашуу
Жоомарт
март
берешен
Жоон
тууралжын
чоң
Жоош
момун
Жоромол
болжол
божомол
баам
Жөлө
сүйө
тире
тая
Жөндөм
шык
ык
Жөөлөшүү
түрткүлөшүү
Жумуш
иш
кызмат
эмгек
Жутуу
ичүү
Жүдөө
арыктоо
азуу
начарлоо
Жүз
өң

бет
Жүрөктүү
кайраттуу
коркпос
эр жүрөк
Жыбыт
жылга
кокту
колот
Жыюу
терүү
чогултуу
Жылбышуу
сыйгалануу
тайгалануу
Жылма
тептегиз
Жылмаюу
күлүмсүрөө
Жылчык
тешик
жарака
Жымсал
жылмакай
сыйда
Жылаңбаш
баш кийимсиз
Жыртуу
айыруу
тытуу
Жыртык
тешик
Жыш
калын
коюу
тыгыз
Жышана
белги
жөрөлгө

Залим
зулум
таш боор
ырайымсыз
кара ниет
Залкар
өтө зор
абдан чоң
Заман
доор
мезгил
Заматта
тез эле
бат эле
дароо
Запкы

азап
жапа
Зар
муң
кайгы
күйүт
Зат
буюм
нерсе
Зеки
жекир
коркут
жемеле
Зили
акыры
түбү
Зоболо
кадыр
барк
Зыян
залал
Зээндүү
сезимдүү
акыл-эстүү
сергек
Заар
ачуу
каар
Залал
зыян

И

Изилдөө
текшерүү
Ийгилик
жетешкендик
Ийилүү
энкейүү
майышуу
Ийле
тебеле
ушала
мыжыгы
Ийменүү
жазгануу
ызат кылуу
тартынуу
таймануу
Илүү
асуу
кыстаруу
Илбериңки
элпек
жеңил
Илгери
алдыга
Илгир

шамдагай
алгыр
Илдет
дарт
оору
Илик
тууган
жек-жаат
Иликте
сурамжыла
изде
Илимпоз
окумуштуу
Илинчек
тоскоол
Илkip
илээлеп
Илээнди
шалакы
Илээшүү
жабышуу
жармашуу
Имерүү
кайруу
Имерилиш
бурулуш
кайрылыш
Имиш
каншаар
Ини
бир тууган
Иргөө
талдоо
тандоо
ылгоо
ирдөө
Ирденүү
чоңоюу
оңолуу
тындуу
Изилдөө
текшерүү
Ийгилик
жетишкендик
Ирдүү
ири
чоң
Иреге
босого
улага
Ирегелеш
эшиктеш
босоголош
коңшулаш
Ирен
өң
түз
ыраң
Ирет

катар
кезек
Ириген
ачыган
Ирим
айлампа
Итабар
бир топ
бир далай
бир кыйла
көп
Иткел
чий көбүк
Ичиркенүү
чийрыгуу
үшүү
Иш
эмгек
кызмат
Ишенүү
ынануу
Ишкердүү
жөндөмдүү
Иштөө
кызмат кылуу
эмгектенүү
жумуш жасоо

К

Каада
үрп-адат
Каалоо
самоо
эңсөө
Каардануу
ачуулануу
Каарып
жемелеп
тилдеп
Каат
кыйын
катуу
Кабар
дайын
дарек
Кабарлоо
билдирүү
Кабарсыз
дайынсыз
дарексиз
Кабат
катар
Кабелтең
күчтүү
кубаттуу
алдуу
Кабылан

жолборс
Кабылдап
жаралап
шишип
Кагуу
күбүү
силкүү
Кагылуу
согулуу
Кагыроо
кууроо
Кагышуу
урушуу
чатакташуу
чырдашуу
Кадоо
тагуу
Кадам
адым
арым
Кадиктүү
шектүү
күнөмдүү
Кадуу
боор
каптал
Кадуула
капталда
эниште
Кадыркеч
асылкеч
Кадырлуу
урматуу
кымбаттуу
Кажыбас
талыкпас
Каза болуу
өлүү
Казына
байлык
мүлк
Кайгы
капа
убайым
Кайкала
чалкала
Каймана
жашыруун
тымызын
Кайра I
кайта
дагы
Кайра II
көкүт
тукур
эрегиштир
Кайрат
эрк
Кайрылыш

бурулуш
имерилиш
Кайрым
ырайым
мээрим
жакшылык
Кайсоо
жок кылуу
Кайт
кайра жөнө
кет
Кайтаруу I
сактоо
көзөмөлдөө
кароо
Кайтаруу II
кайра берүү
Кайчы
карама-каршы
Кайыл
макул
ыраазы
Кайыр
кош
Кайышуу
майышуу
кыйналуу
жаны ачуу
Как I
абдан кургак
Как II
ургула
такылдат
Какаюу
түптүз туруу
тикесинен туруу
Какшап I
зарлап
боздоп
Какшоо II
муздоо
үшүү
Калаа
шаар
Калайык
эл-журт
калк
көпчүлүк
Калама
катырма
Калдакта
карбаласта
шашкалакта
Калдык
заркынды
түбү
Калкала
далдала
Калкалоо

сактоо
коргоо
Калп
төгүн
жалган
Калпыс
жаздым
Калпычы
жалганчы
Калтааруу
коркуу
Калтыроо
дирилдөө
титирөө
Калыбеттү
алибеттүү
күчтүү
Калыс
адилет
туура
Камбыл
сарамжалдуу
Камда
даярда
беленде
Камылга
даярдык
Камынуу
даярдануу
беленденүү
Кант
шекер
Каңтаруу
оодаруу
көңтөрүү
көңторуу
Каңшаар
имиш-имиш
Капа
кайгы
убайым
Капыстан
байкоосуздан
кокустан
күтпөгөн жерден
Караан I
сөлөкөт
Карактоо
тоноо
Каракчы
талоончу
ууру
Каралды
медер
жөлөк
Караштуу
тийиштүү
таандык
Каргыш

наалат
Кармоо
тутуу
Каруу
дарман
күч-кубат
Карып
мусапыр
бечара
Карышуу
талуу
тырышуу
Карышкыр
бөрү
Карыя
абышка
чал
Кас
душман
Касам
ант
шерт
Ката
туура эмес
жалган
жаңылыш
Катар I
ирет
кабат
Катардуу
тендүү
курактуу
Катмар
кат-кат
Катнаш
байланыш
катыш
Каттоо I
эсепке алуу
Катташуу
байланышуу
Катуу I
кыйын
оор
Катуу II
тез
ылдам
Катуу III
бекем
чыдамдуу
чыдамкай
Катуу IV
тонуу
Кач
чурка
Кашаң
кыбыр

Кебелүү
козголуу
кыймылдоо
Кебелбөө
тоотпоо
кенебөө
козголбоо
Кебете
келбет
турпат
Кедей
жарды
кембагал
жакыр
жалчы
Кедерги
тоскоол
жолтоо
Кежиге
желке
Кежир
кыйык
кыялы терс
Кез
учур
мезгил
убак
Кездеш
жолугуш
Кезек
ирет
катар
кезмек
Кезерүү
ачка болуу
өзөрүү
Кезигиш
жолугуш
Кезик
жолук
учура
Кейүү
кайгыруу
капа болуу
Кейпи
сыягы
болжолу
калыбы
кебетеси
Кек
өч
Кекетүү
жекирүү
жемелөө
Кексе
айлакер
куу
амалдуу
митаам

Келбет
турпат
сымбат
Келеке
шылдың
мыскыл
Келесоо
макоо
акылсыз
Келечек
болочок
Кем I
аз
Кем II
жаман
кор
Кеменгер
акылман
даанышман
Кемчил
жетишсиз
Кенже
кичүү
Кенебестик
тоотпостук
Кенедей
кичинекей
тырмактай
Кенен
арбын
мол
көп
Кенч
байлык
кен
казына
Кеңешүү
акылдашуу
Кеңешме
чогулуш
жыйналыш
Кеп
сөз
Кепкор
сөзмөр
Кер
чой
Керилүү
чоюлуу
Кермек
ачуу
кычкыл
Кертүү
кыркуу
кесүү
кыюу
тууроо
Керээз
осуят

акыл-насаат
Кесел
оору
дарт
илдет
Кесепет
кырсык
каргаша
Кесип
адис
Кески
шылуун
зулум
Кетенчиктөө
артка кетүү
чегинүү
Кечинде
кеч курун
кечке жуук
кечке маал
Кийин I
артка
Кийинки
сонку
арткы
аяккы
акыркы
Кирдөө
булгануу
Киреше
пайда
Киринүү
жуунуу
Киши
адам
Кокту
колот
жылга
Кокус I
байкоосуз
мезгилсиз
күтүлбөгөн жерде
Колдоо
жактоо
кубаттоо
Кол-кабыш
жардам
көмөк
Конок үйү
мейманкана
Коңур I
кара күрөң
Коңур II
салкын
Коңшу
кошуна
Кошуун
черүү
аскер

Кооз
көркөм
Кооптонуу
коркуу
чочулоо
шек саноо
Копол
олдоксон
эби жок
Копшоо
бошотуу
козгоо
жылдыруу
Коргоо
сактоо
Корголоо
далдалануу
жашынуу
бекинүү
Кордоо
кемсинтүү
ызалоо
Коркок
кайратсыз
Коруу
кайтаруу
Корунуу
басынуу
Корутунду
жыйынтык
тыянак
Которуу
алмаштыруу
оодаруу
Коюу
калын
жыш
Көздөө
кайтаруу
көз болуу
көз салуу
Көз караш
пикир
Көк I
асман
Көк II
өжөр
Көксөө
эңсөө
самоо
тилөө
Көлөм
өлчөм
чен
Көмөктөш
жардамдаш
Көмөкчү
жардамчы
Көнүк

үйрөн
Көрүү
кароо
Көнтөрүү
конторуу
оодаруу
Көңүл ачуу
көңүл көтөрүү
көңүл сергитүү
Көңүлдүү
кубанычтуу
Көөдөк
мактанчаак
Көөдөн
көкүрөк
төш
Көөлөө (кернейди)
тазалоо
Көөнөргөн
эскирген
Көп
арбын
мол
Көпшөк
бош
болбурак
борпоң
Көркөм
кооз
сулуу
Көрүнүктүү
белгилүү
Көтөрүү I
өйдөлөтүү
жогорулатуу
Көтөрүү II
колдоо
Көтөрүү III
куруу
тургузуу
Көтөрүңкү
бийик
жогору
Куба
агыш
бозомук
Кубануу
сүйүнүү
шаттануу
Кубаныч
сүйүнүч
Кубат
ал
күч
дем
Куду
дал
нак
так

Кулакчын
тумак
Кулпунуу
көрктөнүү
көркүнө чыгуу
Кумар
куштар
ынтызар
Кумсаруу
кубаруу
бозоруу
Кунт
көңүл
назар
ынтаа
Купкуу
бопбоз
Курал
жарак
жабдык
аспап
шайман
Курдаш
тең туш
курбу
Курман болуу
дүйнөдөн кайтуу
көз жумуу
тиги дүйнөгө кетүү
өлүү
Курсак
карын
ич
Курч
өткүр
Куса болуу
сагынуу
Куткаруу
бошотуу
Кутман
бакыт
ырыс
таалай
Куу I
амалдуу
митаам
шум
айлакер
Куу II
кургак
Куу III
кубалоо
айдоо
Куунак
көңүлү ачык
жайдары
көңүлдүү
шайыр
Күдөр

үмүт
ишенич
Күзөт
кароол
Күзөтчү
кароолчу
сакчы
Күйүмдүү
боорукер
ырайымдуу
кайрымдуу
Күлүмсүрөө
жылмаюу
Күмөн
шек
Күнөө
айып
кылмыш
жазык
Күнүгө
күндө
күн сайын
ар күнү
Күндүрт
бүдөмүк
Күүлүү
алдуу
кайраттуу
Кыжалат
муктаж
зарыл
Кыжыры кайноо
ачуусу келүү
Кыз
бийкеч
Кызгануу
аёо
Кызмат
иш
жумуш
Кызыл кулак
алып сатар
соодагер
Кыйла
далай
бир топ
көп
Кыйроо
сынуу
бүлүнүү
талкалануу
Кыйык
тил албас
кежир
Кылаа
жээк
Кылдат
чебер
Кылка

катар
тегиз
текши
Кылтак
тузак
Кымылда
сүйүн
кубан
Кыңк этпөө
унчукпоо
Кыңыр
кыйшык
Кыр
адыр
белес
Кыраан
алгыр
өткүр
Кырдаал
абал
шарт
Кырка
катар
ирет
Кырс
терс кыял
Кыска
чолок
Кыстаруу
илүү
Кытмыр
куу
митаам
Кыйшык
ийри
Кыязы
сыягы
кебетеси
болжолу
Кыял
мүнөз
Кээр
кекээр
какшык

Л
Лакыйган
чон
Лам дебеген
унчукпаган
Лапшыган
дөөрүгөн
орунсуз сүйлөгөн
тантыраган
Лапылдап
алоолонуп
жалындап

Лекилдөө
бат басуу

М

Маал
мезгил
убакыт
учур
Маалим
тааныш
белгилүү
Маалкатуу
кечиктирүү
Маалыматтуу
билимдүү
Маалымдоо
кабарлоо
билдирүү
Маанектөө
баш калкалоо
Маани
мазмун
Машырлануу
ыраазы болуу
канаттануу
Магдыроо
көшүлүү
Маек
ангеме
Мажбур
аргасыз
айласыз
Мажес
начар
чабал
Мажилис
жыйналыш
чогулуш
Мажирөө
чабал
алсыз
начар
Мазак
шылдың
мыскыл
келеке
Майда
кичине
Майдалоо
талкалоо (тузду)
Майдан
согуш талаасы
эмгек талаасы
Майлык
кол аарчы
Майпар
майып

чабал
Майрык
кыйшык
жантык
Майсан
шибер
Майып I
мүчүлүш
кем
Майып II
курман болуу
өлүү
Майышуу
ийилүү
Макоо
келесоо
кем акыл
Максат
тилек
ой
Максым
жарма
ачымал
ачкыл
Макта
жакшыла
Мактанчаак
көйрөң
Мактануу
көйрөңсүнүү
Макул
жарайт
Малай
кул
Мандай
чеке
бешене
Мандайкы
каршысындагы
бет алдындагы
Маңкайган
келешкен
Маңызы
мааниси
ширеси
Маңыз II
көп сүйлөөк
бабыр
эзме
Март
берешен
колу ачык
жоомарт
Маскара болуу
уят болуу
шылдың болуу
айыбы ачылуу
Мата
кездеме

Махабат
сүйүү
Машакат
убарачылык
түйшүк
Машакаттуу
түйшүктүү
Машыгуу
такшалуу
маш болуу
үйрөнүү
көнүгүп калуу
Маяк
үлгү
Медер
таяныч
Мезгил
убакыт
учур
маал
кез
Мейкиндик
түздүк
кеңдик
жайык
Мейман
конок
Меймандос
сыйчыл
Мекен
өлкө
Мекендөө
жашоо
байыр алуу
турук алуу
Мекендеш
жердеш
Мелтиреген
мелмилдеген
Мелүүн
ысык эмес
Менчик
мүлк
каражат
Мергенчи
аңчы
уучу
Мерез
таш боор
Митаам
куу
шум
кытмыр
Мите
арам тамак
жатып ичер
Мойлоо
мурут
Мол

көп
арбын
Момун
жоош
Морт
жумшак
бош
Москолдуу
сөөк-саактуу
булчундуу
Мөлтүрөк
тунук
таза
кирсиз
көк кашка
Мөңгү
муз
Мөңкүү
туйлоо
секирүү
Мөөнөт
мезгил
убакыт
Мөрөй
жеңиш
Мугалим
окутуучу
Муздатуу
суутуу
Мукамдуу
жагымдуу
уккулуктуу
Мунара
бурана
Мунарыктоо
боз түшүү
тунарыктоо
Муң
кайгы
капа,
Мурап
суу башы
көк башы
Мурат
тилек
максат
Мурда
мурун
илгери
Мурун
тумшук
Мусапыр
байкуш
бечара
карып
Муюу
көнүү
макул болуу
Мүлдө

жалпы
баары
бүткүл
Мүлк
дүйнө
буюм
байлык
Мүнөз
кыял
Мыкты
жакшы
Мыктысынуу
кыйынсынуу
тынсынуу
Мыкчуу
катуу кармоо
эзе кармоо
Мында
ушул жерде
бул жерде
Мыскылдоо
шылдындoo
келекелөө
Мыш болуу
уят болуу
шылдың болуу
Мээлөө
таамайлоо
Мээлей
кол кап
Мээнеткеч
эмгекчил
Мээрбан
мээримдүү

Н

Наадан
зөөкүр
акмак
Наалат
каргыш
Наалыган
кейип-кепчиген
капаланган
кайгырган
Наам
ат
Наамдуу
данктуу
атактуу
Наар алуу
тамактануу
Нааразы болуу
ыраазы болбоо
Нагыз
анык
чыныгы
Назар салуу

көнүл бөлүү
Назик
сылык
сыпаа
Нак өзү
дал өзү
так өзү
Нарк
салт
үрп адат
Намыс
ар
уят
Насип
ырыскы
Насыя
карыз
Насыят
акыл-кеңеш
Натуура
ката
Натыйжа
жыйынтык
корутунду
Начар I
алсыз
күчсүз
Начар II
жаман
Небак
алда качан
нечак
Негизги
башкы
орчундуу
Негизсиз
далилсиз
Нечөө
канчоо
Нокот
чекит
Ноокас
оору
сыркоо
Ноюу
чарчоо
чаалыгуу
күчү кетүү
Нөөмөт
кезек
катар
Нөшөр
катуу жамгыр
Нур
жарык
шоола
Нурдануу
жагалдануу
Нуска

үлгү
таалим
өрнөк
Ным
сыз
Нымшы
терде

О

Обдулуу
умтулуу
жүткүнүү
Обо
асман
көк
Обол
а дегенде
эң мурда
Оболку
алгачкы
мурунку
баштапкы
Оболо
көкөлө
асманда
Обочо
чет
алыс
оолак
окчун
Одеколон
атыр
Одоно
орой
Озуу
алдыга чыгуу
алдыга өтүү
Оюу
казуу
чункурайтуу
тешүү
үнүү
Ойлонуу
эске түшүрүү
эстөө
Окто
дүрмөттө
Октой
абдан тез
ылдам
Окумуштуу
илимпоз
Окчун
оолак
алыс
Окшош
түспөлдөш
Олдоксон
эби жок

чоркок
эпсиз
Олжо
табылга
пайда
Олуттуу
жөндүү
маанилүү
орчундуу
Омкор
томкор
Омоктуу
карылуу
алибеттүү
күчтүү
Он
туура
Оной
жеңил
Оңтойлуу
ыңгайлуу
Оокат I
тиричилик
чарбачылык
Оокат II
азык
тамак-аш
Оокаттуу
жетиштүү
Оолак
алысыраак
Оолактоо
алыстоо
ыраактоо
Оолжуу
ыргалуу
тенселүү
Оома
сөзүнө турбоо
Ооматы
ыңгайы
онтою
Ооноо
ала салуу
Оор
кыйын
татаал
Оордук
салмак
Оору
дарт
илдет
кесел
сыркоо
ноокас
Оошуу
алмашуу
Опкок
соргок

тамаксоо
Опсуз
ыгы жок
жөнү жок
дайыны жок
Оптуу
орундуу
жөндүү
ыктуу
Опузалоо
коркутуу
чочутуу
Ор
зындан
чуңкур
Оргуу
атылып чыгуу
Орноо
бекүү
орун алуу
жай алуу
Орой
одоно
Орточу
далдалчы
арачы
Орундоо
аткаруу
жүзөгө ашыруу
Орунтук
отургуч
Орундуу
жөндүү
ылайыктуу
Осол
орунсуз
туура эмес
Оюнкарак
ойноок
Оюнпоз
шайыр

Ө

Өбөк
тирек
жөлөк
таяныч
Өбөктөө
эңкейүү
бүкчүйүү
бүкүрөйүү
Өгөйлөө
өөн учуроо
жат көрүү
Өгүнү
бая күнү
өткөн күнү

Өгүнчөрөөк
мурдараак
бая өгүнү
Өжөрлөнүү
көшөөрүү
тырышуу
Өзгөй
чыр
кыянат
Өзгөрүү
башкача болуу
Өзгөчө
айрыкча
бөтөнчө
артыкча
Өздөштүрүү
билүү
үйрөнүү
Өзөк
тамыр
Өзөн
агын суу
Өзүмсүтүү
жакынсытуу
Өйдө
жогору
тик
Өйдөлөө
жогорулоо
Өксөө
ыйлоо
боздоо
улуп-уншуу
Өктөм
өткүр
шар
Өкүмчүл
зордукчул
Өкүнүү
кейүү
Өлкө
мекен
Өлөрман
өжөр
Өлөсөлүү
араң жан
начар
алсыз
Өлчөө
ченөө
белгилөө
Өмүр
тиричилик
Өнөкөт
адат
көндүм
көнүмүш
Өнөктөш
жолдош

Өнөрпоз
куудул
шайыр
Өнүгүү
есүү
Өң
бет
жүз
ажар
чырай
түз
Өңгө
башка
өзгө
Өндөш
окшош
Өндүү
сулуу
келбеттүү
чырайлуу
Өңчөй
жалаң
чылк
Өөнчүл
кыйкымчыл
Өр
айдөөш
Өргүү
тыныгуу
эс алуу
Өрнөк
үлгү
мисал
Өрттөө
күйгүзүү
өрт коюу
Өрүү
тыныгуу
дем алуу
эс алуу
Өсүү I
өнүгүү
жетилүү
Өсүү II
чоноюу
бойго жетүү
Өткөөл
кечмелик
кечүү
Өткүр
курч
Өтө
эң
абдан
аябаган
эң эле
Өтөк
тоо этегн
Өтүмдүү

өткүр
тайманбаган
курч
тартынбаган
Өтүнүү
сурануу
кайрылуу
Өтүнүч
сүроо

П

Паана
калканч
Пайда
киреше
Пас
төмөн
жапыс
Пахта
кебес
Пейил
ниет
Пейил күтүү
бой көтөрүү
менменснүү
Пешене
мандай
таалай
тагдыр
Пикир
ой-санаа

Р

Расим
үрп-адат
жөрөлгө

С

Саал мурунураак
бир аз мурунураак
кичине мурунураак
анча-мынча мурунураак
Саамалык
жанылык
жышаан
Саат I
жолтоо
кесепет
Саат II
убакыт
Сааттуу
кесепеттүү
кырсыктуу

каргашалуу
Сабоо
уруу
согуу
токмоктоо
Сабырлуу
токтоо
салмактуу
Сабыркап
санаркап
Сак болуу
абайлоо
этиет болуу

Сактоо
коргоо
Сактык
этияттык
кыраакылык
сергектик
сезгичтик
Сакчы
кароолчу
кайтартуучу
Салабаттуу
нарктуу
сымбаттуу
Салака
кесепет
зыян
залал

Саламдашуу
амандашуу
учурашуу
кол алышуу
Саламат
аман-эсен
дени соо
Салгылашуу
урушуу
Салкын I
мелүүн
серүүн
Салкын II
суз

көңүл кош
Салмактуу
оор басырыктуу
токтоо
Салмактуу II
оор
Салыштыруу
теңештирүү
Самоо
каалоо
эңсөө
тилөө
Самсаалоо
салбыроо
Саноо

эсептөө
Санаа I
ой
кайгы
убайым
Санат
үлгү
пасаат
Сансыз
эсеп жеткис
Сап

катар
кырка
Сапар
жол
Сапыруу I
чандатуу
Сапыруу II
тозондотуу
Саран
зыкым
Сарп кылуу
жумшоо
Себүү
эгүү
Сезүү
байкоо
Сезим
акыл-эс
ой

Сейилдөө
сергүү
көңүл ачуу
эс алуу
Сейрек
бирин-серин
анда-санда
Секин
акырын
жай
Семиз
майлуу
Сенек болуу
катып калуу
Сенселүү
ыргалуу
Сепил
чеп
Сергек
ачык
Сермөө I
кармоо
Сермөө II
алга умтулуу
Серпишүү
кармашуу
алышуу
күрөшүү
Серт

ирени суук
өнү жаман
Серүүн
салкын
мелүүн
Сес
айбат
опуза
Сестейүү
коркуу
чочуу
Силкүү I
күбүү
кагуу
Синимдүү
аш болумдуу
жагымдуу
Созуу
сунуу
Создугуу
кечигүү
созулуу
Сойлоо
жылуу
Сөкур
көр
азиз
Солоо
шыкоо
толтуруу
Солуу
алсыроо
дарманы кетүү
Сом
акча
теңге
Сонун
кооз
мыкты
Сонуркоо
кызыгуу
Сон
кийин
арты
Соо
дени таза
Соолугуу
басылуу
жоошуу
тынчуу
Сооронуу
басылуу
Сопол
кыска
чолок
Соргок
опкок
Сөзмөр
чечен

Сөзсүз
шексиз
Сөйкөнүү
тийишүү
жөөлөө
Сөлөкөт
кебете-кепшир
Сөлпү
сүйрү
Сөөлөт
атак-даңк
дөөлөт
Сузгуч
чөмүч
Суктануу
көзү түшүү
көңүлү түшүү
кызыгуу
көз артуу
Сулуу
өндүү-түстүү
татынакай
Сумсаюу
суздануу
томсоруу
Супсак
даамсыз
татыксыз
Сурак
тергөө
Сураштыруу
иликтөө
сурамжылоо
Сурануу
өтүнүү
Сурдануу
ачуусу келүү
кумсаруу
Суусоо
чаңкоо
Сүйөн
жөлөн
таян
Сүйүнүү
кубануу
шаттануу
Сүрдүү
айбаттуу
Сүрдөө
жалтануу
апкааруу
жазгануу
Сүрөө
коштоо
кубаттоо
дем берүү
Сыздуу
нымдуу
суулуу

Сыйгалак
тайгалак
Сыйда
тегиз
текши
жылма
Сыйкор
меймандос
Сыйлык
тартуу
белек
Сылты
акса
Сылык
адептүү
сыпаа
кичи пейил
Сымбат
келбет
түспөл
турпат
Сындуу
келишимдүү
келбеттүү
Сыноо
текшерүү
байкоо
Сыңар
жалгыз
жалкы
Сырकोолоо
ооруу
ноокастоо
Сыртында
тышында
Сыяпат
урмат
сый
Сээрчи
сыйкырчы
көз боочу

Т

Таазим
сый
урмат
ызаат
Таалай
бакыт
ырыс
Таалим
үлгү
тарбия
Таамай (өзүнө)
дал (өзүнө)
так (өзүнө)
нак (өзүнө)

түз (өзүнө)
Таануу
билүү
түшүнүү
Таанымал
белгилүү
дайындуу
Таары
араала
кес
Таасын
даана
ачык-айкын
таамай
так
дал
Табылга
олжо
киреше
Табып
дарыгер
Табышуу
жарашуу
элдешүү
Табыштоо
дайындоо
тапшыруу
Тажоо
жадоо
Тажаал
ажаан
албуут
долу
бейжай
Таза
нагыз
ак
Тазалоо
сүртүү
аарчуу
Тайгалак
сыйгалак
Тайкы
кыска
чолок
энсиз
Тайманбас
тартынбас
коркпос
жүрөктүү
Тайпак
жайык
жайпак
түз
тегиз
Тайыз
терең эмес
тайкы
Таканчык

таяныч
жөлөк
тирек
Тоскоолдук кылуу
туруштук кылуу
каршылык кылуу
Тактоо
аныктоо
дааналоо
айкындоо
Тактык
дааналык
аныктык
айкындык
тууралык
Такшалуу
машыгуу
өздөштүрүү
маш болуу
Такыр I
түгү жок
Такыр II
түк
эч бир
эч качан
Таланттуу
жөндөмдүү
Талдоо
ажыратуу
ылгоо
анализдөө
Талкалоо
майдалоо
сындыруу
күкүмдөө
Талыгуу
чарчоо
чаалыгуу
талыкшуу
алсыроо
алсыздануу
Тамаксоо
соргок
сугалак
опкок
Тамак
аш
оокат
азык
Тамызуу
күйгүзүү
тутандыруу
жагуу
жандыруу
Тамылжып
кызарып
нурданып
Тануу
моюнга албоо

Тандоо
ылгоо
иргөө
Таналис
дем алыш
Тантуу
орунсуз сүйлөө
дайынсыз сүйлөө
келжирөө
Тандануу
тан калуу
айран калуу
таныркоо
Таңкы
танга маал
Таңшы
сайра
ырда
Таң эртеден
тан заардан
азандан
Таптоо I
тебелөө
тегиздөө
Таптоо II
бүктөө
Тапшыруу
буюруу
табыштоо
Тар
кууш
Тарап
жак
багыт
Тарбиялоо
өстүрүү
өнүктүрүү
билим берүү
Тартуу
булкуу
сууруу
козголтуу
чокуу
керүү
Тартынуу
жалтануу
уялуу
айбыгуу
Тартынчаак
жалтанчаак
уялчаак
өтүмү жок
Татуу
даамын билүү
жеп көрүү
Таттуу
даамдуу
Татаал
кыйын

оор
Татуулук
ынтымактуулук
Ташуу
жеткирүү
алып баруу
Тегиз I
түз
жылма
текши
Тегиз II
жалпы
баары
Тегерете
айланта
Тез
бат
ылдам
ыкчам
дароо
Текке (кетирүү)
бекер
курулай
бошко
Текшерүү
талдоо
аныктоо
тактоо
Текши I
бирдей
бир катар
бир кылка
Текши II
бүт
туташ
жапырт
Тентек
шок
бейбаш
тартипсиз
ээн баш
Тең I
бирдей
барабар
Тең II
жарым
Тең III
курдаш
жашташ
Теңге
пул
акча
сом
Тендик
эркиндик
боштондук
Теңселүү
ыргалуу
термелүү

чайпалуу
Тең туш
курбу
жолдош
курдаш
Теңчилик
адилеттик
калыстык
Терүү
жыйноо
чогултуу
Теригүү
нааразы болуу
таарынуу
Тескери
тетрири
туура эмес
терс
оң эмес
Тешүү
көсөө
оюу
көсөнөк кылуу
үңүү
Тешик
көсөөнөк
жыртык
жылчык
Тийүү
урунуу
кагылуу
кол салуу
Тике
түз
таамай
Тикийүү
көз айырбоо
көз ирмебөө
Тилазар
тил албаган
кежир
Тил алгыч
элпек
Тилдөө
жемелөө
тил тийгизүү
Тилдүү
тажаал
сүйлөөк
Тилөө
каалоо
өтүнүү
Тилемчи
кайырчы
думана
Тим
жөн
тынч
Тирикарак

тын
чыйрак
Тиричилик
жашоо
турмуш
Тирмийүү I
көп кароо
көз албай кароо
көз ирмебей тиктөө
Тирмийүү II
мелтирөө
мостоюу
Тирөөч
түркүк
жөлөк
таяныч
Тирүү
жандуу
жаны бар
Тогоо
чагарак
төнөлүк
алкак
Тогошуу
беттешүү
кездешүү
тоорушуу
кармашуу
Токтом
чечим
Токтоо
оор басырыктуу
сабырдуу
Токтоосуз
тез
ошол замат
дароо
Толгоо
буроо
кайруу
Толмоч
эткээл
толук
семиз
Томаяк
кедей
жакыр
жарды
Томкоруу
оодаруу
омкоруу
томуруу
Томсоруу
сумсаюу
муңаюу
Тооруу
андуу
изине түшүү
байкоо

Топ
жыйын
чогулуш
кеңешме
Торолуу
өсүү
чоноюу
Тоскоол
тосмо
бөгөт
Төгөрөк
тегерек
айлана
Төгүн
жалган
калп
Төкөр
аксак
чолок
Төмөндөө
ылдыйлоо
начарлоо
Төп
так
туура
Төпөштөө
тепкилөө
токмоктоо
Тузак
кылтак
Туйлоо
ойноктоо
тыбырчылоо
Тукум I
үрөн
урук
Тукуруу
айдактоо
Тумак
кулакчын
Тумчулоо
жабуу
чүмкөө
Тумчугуу
думугуу
Тунаруу
мунарыктоо
боз түшүү
Тунжуроо
көшүлүү
мемирөө
Тунгуч
эң биринчи
эң алгачкы
Турнабай
дүрбү
Турпат
келбет
кебете

сымбат
Тутануу
күйүү
от алуу
тамызуу
Туткак
ууру
Тууган
агайын
бир боор
жакын
Туура
дурус
чын
калыс
Туш-туштан
ар тараптан
ар жактан
Түбөлүк
дайыма
өмүр бою
биротоло
Түгөл
бүт
толук
Түгөнүү
аяктоо
азаюу
бүтүү
калбай калуу
Түз
тегиз
Түзүк
дурус
жакшы
Түйүү
согуу
токуу
Түйшүк
убара
азап
мээнет
Түмөн
сансыз
абдан көп
миң сан
Түнөө
конуу
жатуу
Түнт
калың
чытырман
жыш
Түр I
кебете
түс
ыраң
көрүнүш
Түр II

оро
жыйна
Түрдөнүү
кубулуу
өзгөрүү
Түрдүү
ар башка
ар кыл
ар түркүн
башка-башка
Түс
өн
ыраң
Тыйуу
токтотуу
жол бербөө
Тыкан
бышык
тын
чыйрак
Тымпыю
сүйлөбөө
унчукпоо
сыр алдырбоо
жактырбоо
Тымтырс
жымжырт
тыптынч
Тымызын
алдыртан
акырын
жашыруун
Тыңшоо
кунт коюу
кулак салуу
Тыпын
кыпын
Тырчуу
жаман көрүү
кабагын салуу
Тырышчаак
аракетчил
умтулчаак
Тытуу
айруу
жыртуу
Тыянак
жыйынтык
корутунду
Тежик
кежир
кыйды
Тээк
тепке

Убада
ант

сөз
шерт
Убай
кайгы
капа
сарсанаа
Убакыт
мезгил
учур
маал
Убаралануу
түйшүк тартуу
алек болуу
Узоо
алыстоо
жөнөө
кетүү
ыраактоо
Узатуу
аткаруу
жөнөтүү
Уйпалоо
будамайлоо
бырыштыруу
жапыруу
Укмуш
таң калаарлык
Улоо
жалгоо
кошуу
Улага
босого
пруге
Уламалоо
иликтөө
сураштыруу
сурамжылоо
Улук I
улуу
Улук II
башкаруучу
төрө
Улутунуу
күрсүнүү
үшкүрүү
Умтулуу
жүткүнүү
Унчугуу
сүйлөө
үн чыгаруу
Уруу
согуу
сабоо
токмоктоо
таяктоо
тепкилөө
Уроо
бузулуу
кулоо

кыйроо
Урматтоо
ардактоо
барктоо
кадырлоо
сыйлоо
Ызааттоо
Урук
уруу
тукум
Урунуу
кабылуу
учуроо
тийүү
Уруш
согуш
чатак
чыр
жаңжал
Уруят
эркиндик
боштондук
Устат
чебер
адис
мастер
Утуру
улам-улам
кайра-кайра
Уук
уулан
Ууктуруу
ууландыруу
Уул
эркек бала
Уурдоо
катып алуу
жашырып алуу
кымтып алуу
Учкул
күлүк
Ууштоо
ченгелдөө
кармоо
тутуу
Учур
убакыт
кырдаал
кез
мезгил
Убелөө
майдалоо
күкүмдөө
Үгүт
насаат

агитация
Үзүндү
бөлүк
бөлүндү
Үзүр
ыракат
жыргал
Үй I
жай
имарат
Үй II
үймөктө
чогулт
Үкөк
сандык
Үксүйүү
саксаюу
үрпөйүү
Үлгү
нуска
өрнөк
таалим
Үлгүрүү
жетишүү
кечикпөө
Үлпүлдөк
жумшак
үлбүрөк
өтө назик
Үлүрөйүү
суз кароо
үтүрөйүү
Үмүт
ишенич
тилек
Үңүү
казуу
оюу
чукуу
Үркүү
дүрбөө
качуу
Үрөй
түр
кебете
Үрпөйүү
коркуу
чочуу
Үстөмөн
көмкөрөсүнөн
Үстү
төбөсү
Үстүнкү
жогорку
Үстүртөн
жонунан
Үтүрөйүү
кабак бүркөө
кабак чытуу

түнөрүү
Үшкүрүү
улутунуу
оор дем алуу
Үшүү
муздоо
тоңуу

Ч

Чаалыгуу
алсыроо
чарчоо
алсыздануу
талыкшуу
Чаар
быдыр ала
чыбыр ала
Чабал
алсыз
күчсүз
начар
Чабалактоо
алдастоо
тынчы кетүү
тынчсыздануу
Чабалдык
алсыздык
начарлык
Чабан
койчу
Чабуулдоо
чапкылап жүрүү
катуу жүрүү
Чайкоо
чаюу
тазалоо
Чайпалуу
термелүү
теңселүү
Чайы
жуу
чайка
тазала
Чайыттай
тунук
ачык
Чак
мезгил
убакыт
учур
кез
Чака I
челек
Чака II
чача
кака
Чаканыраак

кичирээк
анча чоң эмес
Чакчаюу
абдан зарыгуу
тажап кетүү
уктабоо
уйкусу келбөө
Чакчырылуу
атырылуу
менменсинүү
көтөрүлүү
Чакчелекей
тартипсиз
иретсиз
башаламан
кымгуут
чаң-тополоң
Чакыруу
үндөө
Чал I
абышка
аксакал
карыя
Чал II
байка
көр
Чала
толук эмес
жетиле элек
анчалык эмес
Чалдыгуу
туш келүү
дуушар болуу
Чалпоо
үркүнчөөк
азоо
Чалчык
булганч суу
чыла
Чалыр
кыйшык
Чалыш
окшош
сыяктуу
сымак
Чамасы келбөө
күчү келбөө
кубаты келбөө
дарманы келбөө
Чамалоо
болжолдоо
Чамалаш
барабар
катарлаш
Чамасы
болжолу
сыягы
Чамбыл
бозомук

ботала
Чамдоо
ылдамдоо
ыкчамдоо
шашуу
тездөө
Чамынуу
жулунуу
жулкунуу
атырылуу
Чанда
анда-санда
бирин-серини
сейрек
Чаңгыл
киргил
бозомук
Чаңкоо
суусоо
эңсөө
Чаңкай
ачык
даана
тунук
кизсиз
Чаңыруу
кыйкыруу
айкыруу
Чапгоо
бүтөө
бекитүү
Чара I
жаза
Чара II
амал
айла
арга
Чардоо
жыргоо
сайрандоо
Чарпышуу
кармашуу
алышуу
талашып-тартышуу
Чартарап
туштарап
айлана
Чарчоо
чаалыгуу
кубаты кетүү
Чатак
чыр
талаш-тартыш
жаңжал
Чаташуу
адашуу
жаңылуу
Чачкын
бытыранды

башаламан
чачынды
Чебер
устат
кылдат
Чегинүү
артка кетүү
кетенчиктөө
артка жылуу
Чеке
бешене
маңдай
Чекелешүү
мушташуу
урушуу
Чексиз
эбегейсиз
болжолсуз
Чектөө
белгилөө
Челүү
чолуп алуу
сүзүү
Чендөө
жакындоо
Ченөө
өлчөө
чактоо
Чен
сепил
Чер I
капа
кайгы
убайым
сапаа
муң
Чер II
чытырман
Чет
башка
бөлөк
бөтөн
Чечүү
көп берүү
бошотуу
Чечен
сөзгө чебер
Чечим
токтом
Чечүүчү
жыйынтыктоочу
корутундулоочу
Чийүү
сызуу
жазуу
Чийин
сызык
Чийки
быша элек

кам
Чимируу
тез айлантуу
тез тегеретүү
Чиренүү
керилүү
чоюлуу
бой көтөрүү
кекирейүү
Чиркөө
улоо
байлоо
Чогулуу
жыйылуу
топтолуу
Чогуу
бүт
жапырт
бирге
Чоку
төбө
Чолок
аксак
төкөр
Чоочу
тааныш эмес
башка
бөтөн
Чоркок
эби жок
олдоксон
Чочуу
селт эте түшүү
коркуп кетүү
Чөбүрө
майда
Чөйрө
айлана
Чөлдөө
суусоо
чанкоо
Чөмүү
чумкуу
Чукуу
казуу
үнүү
оюу
тешүү
Чукул
жакын
Чуркоо
жүгүрүү
Чурулдоо
чуркуроо
Чуулдоо
ызы-чуу түшүү
чурулдоо
Чүнчүү
жабыркоо

жүдөө
Чүрүшүү
бырышуу
курушуу
тырышуу
Чыгым
каражат
чыгаша
Чыйрак
бышык
чымыр
тың
Чыйыр
из
жол
Чыкыроон
суук
Чымыркануу
кайраттануу
тырышуу
бел байлоо
Чын
анык
туура
ырас
Чындык
тууралык
акыйкаттык
Чынчыл
адилет
Чыныгы
анык
нак
таза
Чыңда
бекемде
Чыр
чатак
жаңжал
уруш
Чытырман
өтө калың
коюу
жыш
Чээн
үңкүр
ийин

Ш

Шаани
көрк
шаң
салтанат
Шагыл
корум
майда таш
Шай

ал
күч
дарман
кубат
абал
Шайдоот
шайыр
шамдагай
Шайкеш келген
эп келген
туура келген
Шайла
добуш бер
дайында
Шайман
жабдык
курал-жарак
Шайыр
көңүлдүү
шандуу
тамашакөй
шаттуу
куунак
Шакел
кашек
Шактуу
бутактуу
Шалакы
илээндн
жүүнү бош
тыкан эмес
Шалкаюу
шалдаюу
муун-жүүнү бошоо
кайратын жоготуу
Шам-шум этүү
өзөк жалгоо
Шаңкылдоо I
шыңкылдоо
Шаңкылдоо II
ырдоо
Шапаюу
өндөн азуу
арыктоо
Шаркыроо
күрүлдөө
Шаттануу
кубануу
көңүлдүү
куунак болуу
шандануу
Шаты
тепкич
Шашуу
ашыгуу
апкааруу
Шашкалак
чыдамсыз
сабырсыз

Шектенүү
күнөм саноо
Шерик
жолдош
Шерт
убада
ант
Шире
маңыз
Ширин
таттуу
даамдуу
Шок
тентек
шайкелең
оюнкарак
Шоокум
добуш
үн
Шоола
нур
жарык
Шор I
туздуу топурак
Шор II
азап
кайгы
муң
Шордуу
бечара
байкуш
Шум
айлакер
амалкөй
куу
митаам
алдамчы
Шумдук
таң каларлык
коркунучтуу
укмуш
Шүк
тынч
жөн
тим
Шыба
сүрт
сүйкө
жылмала
Шыдыр
бат
шыр
тез
токтоосуз
Шыктуу
жөндөмдүү
ышкылуу
ынталуу
Шыкыраган

жык толгон
жыш болгон
Шылдындoo
келекелөө
мазактоо
кордоо
Шылкыйган
көңүлү чөккөн
дарманы кеткен
алсыраган
Шылтоо
себеп
Шылуун
куу
митаам
айлакер
Шыпыр I
калпычы
жалганчы
Шыпыр II
сүрт
тазала

Ы

Ыдыроо
ажыроо
сөгүлүү
Ыза
ар
Ызат
ыйба
сий
Ызгаар
суук
чыкыроон
аяз
Ызырнуу
ачуулануу
каарын төгүү
каардануу
Ыйлоо
капалануу
кайгыруу
көз жашын төгүү
Ыйык
каснеттүү
Ыктуу
ыңгайлуу
оңтойлуу
Ыклас
днт
ынтаа
Ыксыз
дайынсыз
элсиз
жөнү жок
Ыктыяр

эрк
каалоо
Ыкчам
тез
ылдам
бат
Ыкчыл
эптүү
Ыкшыюу
шылкыюу
Ыкыс берүү
жүткүнүү
тап берүү
октос берүү
Ылайыктуу
жарактуу
ыңгайлуу
Ылгоо
тандоо
Ылгый
өңчөй
бүт
Ылдыллатуу
төмөндөтүү
Ылым саноо
жакын саноо
Ымдоо
көзүн кысуу
чакыруу
Ымшуу
тердөө
Ынак
жакын
Ынануу
ишенүү
көнүү
Ынтаа
кунт
ыклас
Ынтазар
дилгир
талапкер
Ыпта
каптал
Ыпылас
булганч
кир
Ыраазы болуу
көңүлгө толуу
канаттануу
Ыраак
алыс
Ырайымдуу
боорукер
кайрымдуу
адамгерчиликтүү
мээримдүү
Ыракат
жыргал

Ырас
чын
туура
анык
Ырастоо
бекемдөө
жөнгө салуу
Ыргалуу
термелүү
Ыргыштоо
ойноктоо
ойдолоо
Ыркырашуу
урушуу
керишүү
Ырыс
бакты-таалай
нашип
Ырыстуу
таалайлуу
бактылуу
Ысырап
коромжу
Ышкыбоз
шыктуу

Э

Эбегейсиз
зор
чоң
Эбиреген
тынбай сүйлөгөн
көп сүйлөгөн
Эзелки
илгерки
алда качанкы
мурдакы
Эл
калк
журт
Элдешүү
жарашуу
ынтымакташуу
Элес
сөлөкөт
караан
Элирүү
ээлигүү
жээлигүү
токтоно албоо
Элпек
ийкемдүү
сылык
Эмгиче
алиге
ушуга чейин
эмдигиче

Эми
азыр
Эмитен
азыртан
ушул кезден
Эндүү
жайык
кенен
жазы
Эңкейиш
ылдый
төмөн
эниш
Эңсөө
самоо
көксөө
каалоо
Эпсиз
копол
Эпчил

ыктуу
жөндөмдүү
Эрдөмсинуу
баатырсынуу
кыйынсынуу
мыктысынуу
Эрегишүү
атаандашуу
Эривчээк
жалкоо
шалакы
Эс
акыл
ан-сезим
Эсен
аман
сак-саламат
гоо
Эсирүү
көөп кетүү

менменсинуу
Эссиз
акылсыз
наадан
Этибар албо
назар бөлбөө
көнүл бурбоо
байкас албоо
Этиет
сак
чебер
Эчак
небак
алда качан
мурда
Ээ
кожоюн
Ээлөө
ээ болуу
менчиктөө